

Knuutinen Suvi

Kiusaamisen jälkiseuraukset - Entisten kiusattujen kokemuksia kiusaamisen pitkäaikaisista vaikutuksista

Pro Gradu -tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Luokanopettajan koulutusohjelma
2018
16.4.2018

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kiusaamisen jälkiseuraukset: Entisten kiusattujen kokemuksia kiusaamisen pitkäaikaisista vaikutuksista (Suvi Knuutinen)

Pro Gradu -tutkielma, 62 sivua, 1 liitesivua

Maaliskuu 2018

Tässä tutkielmassa tutkin kiusaamisen kiusatulle tuottamia jälkiseurauksia. Tutkielma rakentuu yhden tutkimuskysymyksen ympärille: "Millaisia pitkäaikaisia vaikutuksia kiusaamisella voidaan katsoa olevan entisten kiusattujen kertomusten perusteella?". Tutkimuskysymys pyrkii koostamaan entisiltä kiusatuilta kerätyistä kertomuksista kuvan kiusaamisen yleisimmistä pitkäaikaisista vaikutuksista, eli jälkiseurauksista. Tutkielman tavoitteena on saada enemmän huomiota kiusaamisen pitkäaikaisille vaikutuksille ja painottaa kiusaamiseen puuttumisen keinojen kehittämistarvetta.

Tutkielmani lähestymismenetelmänä toimii monimenetelmäinen tapaustutkimus, eli se hyödyntää sekä laadullisia että määrällisiä tutkimusmenetelmiä tapaustutkimuksessa. Aineiston analysointimenetelmänä käytän sisällönanalyysia, jonka tavoitteena on muodostaa kertomuksista jälkiseurauksia kuvaavia luokkia. Tutkimusaineisto on kerätty sähköisen kyselylomakkeen avulla entisiltä kiusatuilta. Kysely tuotti yhteensä 33 vastausta, joista 25 olivat tutkimuksen kannalta käyttökelpoisia. Tutkielma on tyypiltään teoriasidonnainen, eli analysointi on toteutettu verraten taustateorian tarjoamaa tietoa aineistoon. Teoreettinen viitekehys koostuu kiusaamista ilmiönä, kiusaamisen vaikutuksia ja pitkäaikaisvaikutuksia tutkivista aiemmista tutkimuksista.

Teoreettisesta viitekehuksesta kiusaamisen jälkiseurauksiksi nousevat esille sosiaaliset ongelmat, kiusaamisen herättämät tunteet, vaikutukset minäkuvaan, masentuneisuus, ahdistuneisuus ja vaikutukset motivaatioon. Jälkiseuraukset ovat pääasiassa negatiivisia, mutta myös voimaantumisen mainitaan eräänä kiusaamisen jälkiseurauksena.

Tämän tutkielman tulosten perusteella kiusaamisen voidaan todeta vaikuttavan kiusattuun joko positiivisesti, negatiivisesti tai vaikutusta ei ole ollenkaan. Kiusaamisen positiiviset jälkiseuraukset perustuvat kiusatun kokemukseen voimaantumisentunteesta. Kiusaamisen negatiivisiin jälkiseurauksiin lukeutuvat masentuneisuus, ahdistuneisuus, sosiaaliset ongelmat, itsetunto-ongelmat ja kiusatun muuttuminen kiusaajaksi lisääntyneen aggressiivisuuden johdosta. Koska kyseessä on tapaustutkimus, tulokset eivät ole laajasti yleistettävissä. Tulokset kuitenkin vahvistavat aiempien tutkimusten saamia tuloksia samasta aiheesta, jonka lisäksi aiempi tutkimus vahvistaa tämän tutkielman tuloksia.

Avainsanat: kiusaaminen, kiusaamisen jälkiseuraukset, monimenetelmäinen tapaustutkimus

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Kiusaaminen ilmiönä	8
2.1	Kiusaaminen käsitteenä	8
2.2	Kiusaamisen eri muotoja	10
2.3	Syitä kiusaamiselle.....	13
2.4	Roolit kiusaamisessa.....	13
3	Kiusaamisen jälkiseuraukset	16
3.1	Mitä jälkiseurauksilla tarkoitetaan?.....	16
3.2	Miksi kiusaaminen aiheuttaa jälkiseurauksia?	17
3.3	Kiusaamisen aiheuttamia seurauksia kiusatulle	18
4	Tutkimuksen toteutus	23
4.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys.....	23
4.2	Monimenetelmäinen tapaustutkimus.....	23
4.3	Aineiston kerääminen.....	26
4.4	Aineiston analysointi	27
5	Tutkimuksen tulokset: Kiusaamisen jälkiseuraukset	30
5.1	Kolme vaikutusmuotoa	30
5.2	Masentuneisuus ja ahdistuneisuus.....	33
5.3	Kiusaamisen sosiaaliset vaikutukset.....	35
5.4	Itsetunto-ongelmat	39
5.5	Kiusatusta kiusaajaksi	41
6	Pohdinta	44
6.1	Pohdintaa tutkimuksen toteutuksesta ja tuloksista	44
6.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	51
6.3	Jatkotutkimusmahdollisuudet	56
	Lähteet	58

1 Johdanto

Kiusaaminen on jokaiselle koululle tuttu ilmiö, jota on tavattu jo useiden vuosikymmenten ajan (Olweus, 1986, 7). Siitä huolimatta, että kiusaamista on pyritty ehkäisemään erilaisilla menetelmillä, ei sitä ole kyetty lopettamaan kokonaan (Luopa, Pietikäinen & Jokela, 2008, 16-18, 33-34). Tästä syystä kiusaaminen on aina ajankohtainen aihe. Tutkimusaiheita kiusaamisesta löytyy aina kiusaamisen ehkäisemismenetelmistä kiusaamiseen puuttumisen arviointiin ja kehittämiseen.

Tässä tutkielmassa tutkin kiusaamisen kiusatulle aiheuttamia jälkiseurauksia. Tutkimusidea lähti aikoinaan liikkeelle huomattessani, kuinka moni kiusatuksi tullut kärsi vuosia kiusaamisen jälkeen kiusaamisen aiheuttamista ongelmista. Tuolloin minussa heräsi mielenkiinto tutustua tarkemmin kiusaamisen mahdollisiin vaikutusmuotoihin. Toiveenani oli saada lisää tietoa kiusaamisen pitkäaikaisista vaikutuksista pohtien samalla, voisiko tietoa hyödyntää jälkiseurausten ehkäisyssä.

Tutkielman tavoitteena on muodostaa kuva siitä, millaisia jälkiseurauksia kiusaaminen voi aiheuttaa kiusatulle. Tavoitteena ei ole kuitenkaan muodostaa laajasti yleistettävissä olevaa tietoa, vaan vahvistaa enemmän jo olemassa olevaa tutkimustietoa. Toisena tavoitteenani on nostaa kiusaamisen pitkäaikaisia vaikutuksia paremmin esille kiusaamistutkimuksessa toivoen, että tieto saavuttaisi mahdollisimman monen kasvatustyössä työskentelevän huomion. Käytän tutkimusmenetelmänäni *monimenetelmäistä tapaustutkimusta* ja aineiston analysointimenetelmänäni *sisällönanalyysia*. Kerään tutkimusaineistoni entisille kiusatuille suunnatulla sähköisellä kyselylomakkeella, jonka tavoitteena on kerätä kertomuksia kiusattujen kokemuksista kiusaamisajoilta ja heidän nykyelämästään kiusaamisen jo loputtua.

Tutkimukseni etenee seuraten seuraavaa tutkimuskysymystä:

1. Millaisia pitkäaikaisia vaikutuksia kiusaamisella voidaan katsoa olevan entisten kiusattujen kertomusten perusteella?

Tutkimuskysymys toimii tutkielmani selkärankana. Kysymys ohjaa aiheesta olemassa olevaan tutkimukseen tutustumista, tutkimusmenetelmien valintaa, kyselylomakkeen suunnittelua ja toteutusta, aineiston analysointia ja aiheeseen liittyvää pohdintaa. Käyttäen tutkimuskysymystä tutkielmaani ohjaavana tekijänä varmistan, että tutkielmani pysyy tarkasti aiheessaan keskittyen tutkimaan juuri haluttua asiaa. Tutkimuskysymys pohtii millaisia

jälkiseurauksia kiusaamisella voidaan todeta olevan nimenomaan tähän tutkimukseen osallistuneiden kertomusten perusteella. Tutkimuskysymys siis viittaa jo itsessään siihen, että tutkimus pyrkii tuottamaan tutkimustietoa tapaustutkimuksen tavoin, jonka tulokset ovat yleistettävissä vahvistaen tai horjuttaen aiheesta aiemmin tehtyä tutkimustietoa.

Koen tutkimusaiheeni tärkeäksi, sillä kiusaamisen pitkäaikaisia vaikutuksia eli jälkiseurauksia ei ole mielestäni huomioitu tarpeeksi kiusaamiseen puuttumisessa. Kiusaamiseen puuttuessa ei riitä, että kiusaaminen saadaan loppumaan. Kiusaamisen lopettamisen lisäksi olisi mielestäni tärkeää, että puuttujat ottaisivat selvää kiusaamisen sen hetkisistä vaikutuksista kiusattuun. Kiusaamisen vaikutusmuotoja tunnistamalla ja nimeämällä näihin asioihin on mahdollista vaikuttaa varhaisessa vaiheessa osana kiusaamiseen puuttumista. Aiheen tutkimisen tavoitteena on siis osaltaan pyrkiä kehittämään kiusaamiseen puuttumista tuomalla kiusaamisen jälkiseurauksia paremmin tietoisuuteen. Suomalaisessa kiusaamistutkimuksessa Hamarus, Holmberg-Kalenius ja Salmi (2015) ovat nostaneet kiusaamisen jälkiseuraukset tutkimuksessaan esille merkittävänä kiusaamisen osana. Tämän lisäksi he ottavat kantaa kiusaamiseen puuttumisen tapoihin, joilla jälkiseurausten syntyä voidaan ehkäistä. (Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 35-36, 50-66, 93-95.) Kiusaamiseen puuttumisen kehittäminen kiusaamisen jälkiseurausten hoidon kannalta on siis vielä varsin tuore aihe tutkimuskentällä ja vaatii osakseen vielä runsaasti huomiota ja lisätutkimusta.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimivat kiusaamisen vaikutuksia ja pitkäaikaisvaikutuksia tutkivat tutkimukset. Teoreettisen viitekehyksen avulla kuvailen muun muassa kiusaamista ilmiönä ja nostan esille aiemmissä tutkimuksissa ilmenneitä kiusaamisen jälkiseurauksia. Tämän lisäksi aiempi tutkimus toimii pohjana tutkielmani kannalta tärkeiden käsitteiden, kuten *kiusaaminen* ja *kiusaamisen jälkiseuraukset*, määrittelyssä. Kiusaamista on määritelty muun muassa ottamalla kantaa kiusaamisen keston, tapoihin, rooleihin ja kiusaamistilanteeseen osallisten valtasuhdeasemiin. Hamarus (2012) esimerkiksi ottaa kantaa kiusaamisen keston olevan merkittävä kiusaamisen määrittelyn kannalta, mutta korostaa sen olevan määriteltävissä eritavoin riippuen puhutaanko kiusaamisesta tutkimuksessa vai arjessa (Hamarus, 2012, 22-24). Salmivalli (2010) sen sijaan painottaa kiusaamisen määrittelyssä valtaepätasapainoa, jonka mukaan toiminta on kiusaamista silloin, kun asemaltaan tai voimiltaan voimakkaampi asettuu itseään heikompaa vastaan (Salmivalli, 2010, 12-14). Kiusaamisen jälkiseurausten määrittely perustuu pitkälti edellä mainittujen Hamarusen ja muiden tutkimuksiin, sillä kiusaamisen jälkiseurauksista puhuminen on tutkimuksen kentällä edelleen vähäistä (Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 50-54). Muutamat tutkijat

erottelevat tutkimuksissaan kuitenkin kiusaamisen välittömiä ja pitkäaikaisia seurauksia (Holmberg-Kalenius, 2008, 32-33; Hamarus, 2012, 98; Herman, 1999, 33-42; Salmivalli, 2010, 25-30; Swearer, Song, Cary, Eagle & Mickelson, 2001, 98-100; Rivers, Duncan, Besag, 2007, 130; Lämsä, 2009, 70; Takizawa, Maughan & Arsenault, 2013).

Tutkielmani etenee seuraavasti: Johdannon jälkeisissä kahdessa luvussa esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehyksen. Luku 2, "*Kiusaaminen ilmiönä*", keskittyy kiusaamisen käsitteen määrittelyyn ja tarkastelemaan yleisesti kiusaamista ilmiönä. Tämän jälkeen luvussa 3, "*Kiusaamisen jälkiseuraukset*" määrittelen käsitteen kiusaamisen jälkiseuraukset ja erittelen aiemmassa tutkimuksessa esille nousseita kiusaamisen jälkiseurausmuotoja. Neljäs luku, "*Tutkimuksen toteutus*", esittelee tutkimuksen toteutukseen liittyviä asioita, kuten tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymyksen, tutkimus- ja analysointimenetelmät sekä hahmottaa aineiston keräämis- ja analysointiprosesseja. Viides luku, "*Tutkimuksen tulokset: Kiusaamisen jälkiseuraukset*", keskittyy esittelemään tutkimuksen tuloksia, tuoden paremmin esille aineiston analysoinnissa tapahtunutta pohdintaa. Luku esittelee kunkin aineiston perusteella esille nousseen kiusaamisen jälkiseurauksen omana alalukunaan, jotta tulokset erottuisivat tekstistä riittävästi. Viimeinen luku, "*Pohdinta*", tarkastelee tarkemmin toteutettua tutkimusta ja sen tuloksia, pohtien sen menetelmien toimivuutta, tulosten paikkaansa pitävyyttä ja merkitystä osana koko tutkielmaa. Tämän lisäksi pohdin luvussa tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta. Aivan lopuksi pohdin vielä tutkielmani herättämiä ajatuksia ja esitän niiden perusteella mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Kiusaaminen ilmiönä

Jotta kiusaamisesta voidaan puhua ilmiönä, täytyy käsitteen merkityksiä avata. Tässä luvussa tarkastelen kiusaamisen määritelmiä, joita eri tutkijat ovat sille tutkimuksissaan asettaneet. Tällä pyrin luomaan kuvan siitä, mistä lähtökohdista itse kiusaamista tarkastelen omassa tutkielmassani. Tämän lisäksi tarkastelen kiusaamisen keinoja, syitä ja rooleja. Tavoitteena on muodostaa kiusaamisesta mahdollisimman selkeä ja laaja kuva sen kaikissa ilmenemismuodoissa.

2.1 Kiusaaminen käsitteenä

Kiusaamisen käsite juontaa juurensa käsitteestä "mobbaus", jota on käytetty paljon juuri pohjoismaisissa kiusaamistutkimuksissa. Sana on peräisin englanninkielisestä sanasta "mob", joka viittaa kiusaamista tai ahdistelua harjoittavaan joukkoon. (Olweus, 1992, 14.) Olweus (1992) nostaa kuitenkin esille mielipiteen käsitteen mobbaus laajentamistarpeesta. Hänen mielestään käsitteiden mobbaus ja kiusaaminen tulisi sisällyttää itseensä sekä ryhmän että yksilön harjoittama kiusaaminen (Olweus, 1992, 14). Tuoreemmissa kiusaamisen määritelmissä kiusaaminen määritellään yleisesti juuri Olweuksen vaatimalla tavalla. Kiusaaminen määritellään tapahtuvan joko ryhmän tai yksilön toimesta puolustuskyvyltään heikommassa asemassa olevaa kiusattua kohtaan. (Salmivalli, 1998, 29-31; Shariff, 2008, 10-15; Harjunoski, 1994, 18-20; Hamarus, 2006, 110-116; Munthe, 1989, 68-69; Lämsä, 2009, 59.)

Muun muassa Salmivalli (1998) ja Shariff (2008) painottavat kiusaamisen tapahtuvan kiusaajan ja kiusatun välisessä valtaepätasapainossa. Kiusaaminen kohdistetaan toistuvasti tiettyyn yksilöön, joka ei ole fyysisiltä tai henkisiltä voimiltaan samassa asemassa kiusaajan tai kiusaajien kanssa. Kiusaaminen on systemaattista toimintaa, jonka tarkoituksena on tahallisesti satuttaa kiusaamisen uhria. Salmivalli (1998) painottaa, ettei kiusaamisesta ole kysymys esimerkiksi silloin, kun voimiltaan tasavertaiset yksilöt kiistelevät keskenään. Kiusaaminen saa alkunsa juuri tilanteesta, jossa kiusattu ei kykene puolustautumaan kiusaajaa vastaan, vaan on tilanteessa lähes täysin puolustuskyvytön. (Salmivalli, 1998, 29-31; Shariff, 2008, 10-15; Harjunoski, 1994, 18-20; Hamarus, 2012, 22-23; Lämsä, 2009, 60.)

Kiusaamistoiminta määritellään tutkimuksessa kiusaamiseksi siinä vaiheessa, kun toiminta on pitkäaikaista ja toistuvaa. Tämä tarkoittaa sitä, että ilmiötä tieteellisesti tarkastellessa

kiusaamiseksi ei lueta yksittäisiä tilanteita, joissa oppilas esimerkiksi nimittelee toista. Toiminnan toistuvuuden lisäksi kiusaamiseen liittyy uhrin jatkuva asema heikompana kiusaajaansa nähden. Tiivistettynä yhteen virkkeeseen kiusaamiseksi voidaan lukea kaikki voimaepätasapainossa tapahtuvat jatkuvat ja toistuvat negatiiviset teot, joilla pyritään satuttamaan voimiltaan tai asemaltaan heikompaa uhria. (Hamarus, 2012, 21-23.)

Vaikka kiusaaminen määritellään usein toistuvaksi ja pitkäaikaiseksi, nostaa Hamarus (2012) esille myös poikkeavan mielipiteen. Hamaruksen mielestä kiusaaminen pitäisi kyetä toteamaan kiusaamiseksi jo ennen kuin toiminnasta ehtii tulla toistuvaa ja pitkäaikaista. Hamarus kuitenkin tiedostaa, että tieteellisessä tutkimuksessa tällainen käsitteen määrittely on vaikeaa. Tutkimuksessa tutkittavista asioista on kyettävä muodostamaan riittävän tarkat määritelmät, jotta niitä voitaisiin tutkia systemaattisesti. Tässä tapauksessa kiusaaminen on määriteltävä tiettyjen rajojen sisällä, jolloin määritelmälle voidaan muodostaa vaatimus esimerkiksi tapahtuman toistuvuudesta ja jatkuvuudesta. Hamarus kuitenkin painottaa, että vaikka tutkimuksessa kiusaaminen määritellään ja tunnistetaan suppeammin, on se tärkeää määritellä laajemmin käytännötasolla. Näin kiusaamiseksi voidaan lukea myös yksittäiset kiusaamistoiminnot ja tilanteeseen voidaan puuttua ajoissa. (Hamarus, 2012, 21-24.)

Salmivalli (1998) korostaa kiusaamista ryhmäilmiönä. Kiusaamisen ollessa systemaattista ja jatkuvaa, muodostuu kiusatulle vähitellen rooli koko ryhmän uhrina. Asenteet kiusattua kohtaan vakinaistuvat, jolloin esimerkiksi koko luokka saattaa alkaa kohdella kiusattua tietyllä tavalla. Kiusaaminen ei näin välttämättä tapahdu enää vain yksittäisinä selkeästi havaittavina tekoina, vaan kiusaamisesta ja roolista kiusattuna muodostuu jatkuva tila koko ryhmän sisällä. (Salmivalli, 1998, 33-34.) Vaikka kiusaamisesta tulee usein koko ryhmässä tiedostettu ilmiö, jää kiusaaminen silti usein huomaamatta opettajilta ja muilta aikuisilta. Taustalla vaikuttavat luottamuspula aikuisten suhtautumiseen ja tilanteeseen puuttumiseen: Aikuisten ei oleteta ymmärtävän tai puuttuvan tilanteeseen, jonka vuoksi asiasta ei kerrota. Toisaalta taustalla voi olla myös pelko kiusaamisen pahenemisesta, mikäli kiusaajat saisivat tietää kiusatun kertoneen asiasta opettajalle. (Hamarus, 2012, 28-29.)

On tärkeää nostaa esille myös se, ettei kiusaaminen ole aina vain oppilaiden välistä toimintaa. Joissain tapauksissa myös opettaja voi olla osallisena oppilaan kiusaamiseen. Opettaja on oppilaaseen nähden korkeammassa valta-asemassa, eikä oppilas kykene välttelemään opettajaansa. Opettajan harjoittama kiusaaminen kohdistuu usein yksittäiseen oppilaaseen. Kiusaaminen voi ilmetä pilkkana, nöyryyttämisenä ja vainoamisena. Opettajaa kiusaajana voi

toisinaan suojata muiden opettajien kollegiaalisuus, jolloin muut opettajat asettuvat opettajatoverinsa puolelle. Oppilaan ja hänen perheensä on tällaisessa tilanteessa vaikeaa saada apua tilanteeseensa, mikäli he eivät saa asiassa ketään koulun henkilökunnasta puolelleen. (Holmberg-Kalenius, 2008, 147-154; Höistad, 2003, 110-119.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen kiusaamista edellä mainittujen määritelmien pohjalta. Toiminta luetaan kiusaamiseksi silloin, kun yksi tai useampi kiusaaja kohdistaa toistuvasti tai jatkuvasti kiusaamistoimintansa itseään fyysisesti, henkisesti tai asemaltaan heikompaa kiusattua kohtaan (Knuutinen, 2016, 4-6). Seuraavassa alaluvussa laajennan kiusaamisen käsitteen tarkasteluani kiusaamisen keinoihin ja muotoihin.

2.2 Kiusaamisen eri muotoja

Kiusaaminen ilmenee useissa eri muodoissa. Kiusaaminen voi olla joko suoraa tai epäsuoraa. Suora kiusaaminen on usein helpommin havaittavaa kuin epäsuora kiusaaminen, mutta myös suora kiusaaminen on mahdollista toteuttaa esimerkiksi opettajilta piilossa. Epäsuoralla kiusaamisella viitataan kiusaamistoimintaan, jossa eleet ja teot ovat hienovaraisia ja vaikeasti tunnistettavia. Kiusaaminen voidaan jakaa fyysiseen, henkiseen ja sosiaaliseen kiusaamiseen. Jokainen näistä kiusaamisen muodosta pitää sisällään suoria ja epäsuoria muotoja. (Hamarus, 2012, 37-38; Shariff, 2008, 19-24; Höistad, 2003, 80-92.)

Fyysinen kiusaaminen on pääasiassa suoraa kiusaamista. Fyysisessä kiusaamisessa uhria pyritään satuttamaan kajoamalla esimerkiksi uhrin kehoon tai hänen omaisuuteensa. Fyysistä kiusaamista ovat muun muassa potkiminen, lyöminen, hiuksista vetäminen, omaisuuden varastaminen tai rikkominen ja telkeäminen esimerkiksi toiseen huoneeseen tai komeroon. Joissain tapauksissa kiusaaminen esiintyy myös seksuaalisena häirintänä esimerkiksi luvattomana kosketteluna. (Hamarus, 2012, 37-40; Shariff, 2008, 19-24; Höistad, 2003, 80-92.)

Henkinen kiusaaminen voi tapahtua joko suorasti tai epäsuorasti. Sen suoriin keinoihin kuuluvat esimerkiksi haukkuminen, kiristäminen ja uhkailu. Tällöin kiusaaminen voi olla vielä suhteellisen helppo havaita. Vaikka kiusaaminen tapahtuu usein piilossa muilta, pystytään tällainen kiusaaminen kuitenkin esimerkiksi kuulemaan tai lukemaan. Epäsuoraan ja näin myös vaikeammin havaittavaan henkiseen kiusaamiseen kuuluvat muun muassa pahan puhuminen selän takana, juorut, äänenvivahteet, ilmeet ja eleet. Henkinen epäsuora

kiusaaminen tapahtuu siis suurelta osin uhrin selän takana ja pieniä monitulkintaisia eleitä hyödyntäen. Kiusaaminen voidaan toteuttaa esimerkiksi ilmeilemällä ja eleilemällä tietyllä tavalla kiusatun tullessa paikalle. Toimintaa voi tällöin olla vaikeaa osoittaa kiusaamiseksi, vaikka toiminnalla olisikin pyrkimys satuttaa kiusaamisen uhria henkisesti. (Hamarus, 2012, 37-40; Shariff, 2008, 19-24; Höistad, 2003, 80-92.)

Sosiaalinen kiusaaminen sijoittuu usein suoran ja epäsuoran kiusaamisen välimaastoon. Sosiaalisen kiusaamisen tavoitteena on usein saada uhri sijoitettua sosiaalisesti tiettyyn asemaan ja saada hänet näyttämään tietyltä muiden ihmisten silmissä. Kiusaaminen toteutuu usein manipuloimalla muita olemaan tavalla tai toisella uhria vastaan ja suoralla ryhmästä eristämällä. Muiden manipuloiminen voi toteutua henkisen kiusaamisen keinoin, esimerkiksi juurujen levittämisenä. Kiusaajalla on mahdollisuus kertoa kiusatusta muille asioita, jotka saavat kiusatun näyttämään huonolta heidän silmissään. Toiminnan seurauksena muut usein uskovat kuulemansa ja alkavat kohdella kiusattua aiemmasta poikkeavalla tavalla. Kiusaamisessa voidaan ajautua tilanteeseen, jossa kiusaaja ja muut sulkevat kiusatun ulos muusta ryhmästä suoralla välttelyllä ja poiskäännytyksellä. Toisaalta ryhmästä ulos sulkeminen voi tapahtua myös esimerkiksi erilaisissa keskusteluryhmissä internetissä. (Hamarus, 2012, 37-40; Shariff, 2008, 19-24; Höistad, 2003, 80-92.)

Tietotekniikan lisääntyessä kiusaaminen on siirtynyt yhä enemmän toteutettavaksi myös internetmaailmassa. Kiusaaminen tapahtuu tietokoneiden sekä puhelimien kautta. Tällaisesta kiusaamisesta on käytetty englanninkielistä sanaa ”*cyber-bullying*” joka voidaan suomentaa joko *nettikiusaamiseksi* tai *verkkokiusaamiseksi*. Verkkokiusaaminen toteutuu esimerkiksi häijynä viestittelynä, kiusatun nimissä kirjoitteluna, tietojen urkkimisena, kuvien luvattomana julkaisemisena ja erilaisten virtuaaliyhteisöjen ulkopuolelle jättämisenä. Verkkokiusaaminen on kiusaajalle helppoa, sillä verkossa on pitkälti mahdollisuus esiintyä anonyymina. Kiusaaminen voi rajoittua ainoastaan verkkokiusaamiseen, mutta usein on syytä epäillä verkkokiusaamisen olevan vain osa muuta kiusaamistoimintaa. (Hamarus, 2012, 37-40; Shariff, 2008, 19-24; Höistad, 2003, 80-92; Roberts, 2006, 41-43.)

Kaikki edellä kuvaillut kiusaamisen muodot ovat keskenään yhtä vakavia ja jokainen niistä tulisi huomioida myös kiusaamisen käsitteen määrittelyssä. Näin edellä tiivistettyä kiusaamisen määritelmää voidaan jatkaa: Kiusaamiseksi luetaan sekä fyysinen, henkinen, sosiaalinen että verkossa tapahtuva kiusaaminen kaikissa niiden suorissa ja epäsuorissa

muodoissa. Yhdistettynä koko määritelmä sisältää sekä kiusaamisen tavoitteen, voimaepätasapainon, keston että kiusaamisen muotojen huomioinnin (Knuutinen, 2016, 4-6).

Kiusaamisen muotojen hyödyntämisen on todettu riippuvan usein kiusaajien ja kiusatun sukupuolista (Björkqvist & Österman, 1999, 58-59). Höistad (2003) arvioi, että ilmiö on yhteydessä kulttuuriseen tapaamme kohdella tyttöjä ja poikia eri tavalla. Poikien fyysinen aggressiivinen käyttäytyminen on yleisesti hyväksytympää kuin tyttöjen, jonka vuoksi poikien harjoittama kiusaaminen on usein suurempaa. Tyttöjä taas kannustetaan olemaan niin sanottuja kilttejä tyttöjä, jolloin heille ei ole sallittua samanlainen voimankäyttö kuin pojille. Tämä johtaa siihen, että tytöt käyttävät kiusaamisessa hyödykseen enemmän henkistä kiusaamista, jolloin kiusaaminen on usein poikien kiusaamista ovelampaa ja epäsuorempaa. (Höistad, 2003, 93-94.)

Pojat hyödyntävät kiusaamistoiminnassaan usein sanallista ja fyysistä kiusaamista (Björkqvist & Österman, 1999, 58-59). Sanallinen kiusaaminen on usein suoraa haukkumista ja ilkkumista poikaporukassa. Haukkujen aiheena voivat olla esimerkiksi kiusatun ulkonäkö, puutteelliset taidot jossain harrastustoiminnassa tai kiusaajien näkemys kiusatusta pelkurina. Sanallinen kiusaaminen voi myös ilmetä väkivallalla uhkailuna. Poikien fyysinen kiusaaminen peittyy usein helposti leikin alle. Pojat saattavat alkaa painia kiusatun kanssa, jolloin toiminta voidaan helposti naamioida kahden tasavertaisen painijan keskinäiseksi leikkimieliseksi otteluksi. Tosiasiassa kiusattu on lähes aina kiusaajaansa heikompi, eikä pysty puolustautumaan itseään vahvempaa kiusaajaa vastaan. (Höistad, 2003, 94-95.)

Tytöt käyttävät kiusaamistoiminnassaan hyväksi sanallista ja sosiaalista kiusaamista. Tytöt muodostavat usein poikia helpommin ryhmiä, joihin toiset tytöt kuuluvat ja toiset eivät. Joidenkin tällaisten ryhmien arvostus ryhmän ulkopuolisia kohtaan voi olla heikkoa ja jopa halveksivaa, joka luo mahdollisuuden kiusaamiselle. (Rivers, Duncan & Besag, 2007, 65-67.) Tyttöjen sanallinen kiusaaminen voi olla luonteeltaan toisia manipuloivaa, jonka tavoitteena on kääntää mahdollisimman moni muu tyttö valittua uhria vastaan. Kiusaaminen voi tapahtua esimerkiksi selän takana puhumisena ja juoruiluna. Tytöille on myös tyypillistä käyttää hyväkseen epäsuoria keinoja, kuten ilmeilyä, merkittävää huokailua ja elehdintää. Toiminta on usein niin epäsuoraa ja vaikeasti havaittavaa, että jopa uhrin voi olla alkuun vaikeaa käsittää, että häntä kiusataan. (Höistad, 2003, 95-101; Salmivalli, 1998, 35-45.)

2.3 Syitä kiusaamiselle

Syyt kiusaamiselle löytyvät usein vasta kiusaamiseen puututtaessa ja tilannetta selvittäessä. Kiusaamisen syyt ovat lähes aina yksilöllisiä, mutta niille löytyy usein yksi yhdistävä tekijä. Useissa kiusaamistutkimuksissa kiusaamisen syyksi nousee jokin kiusatun poikkeavuus verrattuna muihin. Poikkeavuudeksi voidaan lukea lähes mikä tahansa piirre: ulkonäkö, kieli, harrastukset, varakkuus tai mikä tahansa muu piirre, joka saattaa sattumanvaraisesti erottaa kiusatun muista. (Björkqvist & Österman, 1999, 56-59; Hamarus, 2006, 110-116; Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 35-36; Salmivalli, 1998, 29-31; Shariff, 2008, 10-19; Harjunkoski, 1994, 18-20; Höistad, 2003, 107-108; Roberts, 2006, 21-32; Lämsä, 2009, 59-61.)

Espelage ja Asidao (2001) ovat saaneet selville, että jopa lapset tiedostavat erilaisuuden yhdeksi kiusaamisen syyksi. Heidän haastatteluissaan lapset kertoivat kuinka jotain saatettiin kiusata esimerkiksi silmälasien käytöstä. Haastatteluissa kävi myös ilmi, että lapset kokivat joidenkin olevan toisia helpompia kiusaamisen kohteita. Helpoiksi kohteiksi koettiin esimerkiksi ne, jotka olivat keskimäärin heikompia kuin muut, mutta myös ne jotka tyytyivät rooliinsa kiusattuna. Eräs haastatteluun osallistunut kahdeksaluokkalainen tyttö koki, että jotkut kiusatut jopa hakeutuivat tilanteisiin, joissa heitä voitaisiin kiusata. (Espelage & Asidao, 2001, 54-55.)

Kiusaamisen syiksi nimetään siis usein kiusatun ominaisuuksia, jotka tekevät hänestä jollain tapaa poikkeavan muuhun ryhmään verrattuna. Usein kiusaamisen taustalla saattaa kuitenkin olla enemmän kiusaajasta lähtöisin olevia syitä. Kiusaaja saattaa olla epävarma itsestään, kateellinen, ennakkoluuloinen tai pelokas asemansa menettämisen mahdollisuudesta. Kiusaaja purkaa näin omaa pahaa oloaan ja epävarmuuttaan kiusattuun, pyrkien näin vahvistamaan omaa asemaansa. (Lämsä, 2009, 59-61; Hamarus, 2006, 108-110.) On siis mahdollista, että kiusaaja hakee syytä kiusaamiselle kiusatusta, vaikka oikea syy kiusaamiselle voi olla kiusaajan oman itsetunnon ja aseman tukeminen.

2.4 Roolit kiusaamisessa

Kiusaaminen pitää sisällään erilaisia rooleja. Roolit jakautuvat sen mukaan, missä asemassa eri toimijat kiusaamistilanteessa ovat. Yleisesti roolit jaetaan kolmeen eri rooliluokkaan: *Kiusattuun*, *kiusaajaan* ja *muihin*. Roolien nimitykset osoittavat kunkin toimijan aseman ja

pitävät sisällään roolien määritelmät. Tässä alaluvussa tarkastelen tarkemmin kunkin roolin määritelmiä, sekä niiden mahdollisia sisällään pitämiä lisäjaotteluita.

Kiusattu on kiusaamistoiminnan uhri, joka on alistetussa asemassa kiusaajaan tai kiusaajiin verrattuna. Kiusatulla saattaa olla ennen kiusaamista hyvä itseluottamus, mutta kiusaamisen myötä hän usein menettää itsevarmuuttaan. (Höistad, 2003, 108-110.) Kiusatut valikoituvat kiusatuiksi yleensä erilaisuuden vuoksi. Tutkijoiden mukaan kiusaaminen alkaa yleensä juuri siitä, että kiusatulla on jokin piirre, jota muut pitävät outona ja erilaisena. Erilaisuus voi näkyä esimerkiksi ulkonäössä, sosiaalisessa statuksessa, erityistarpeena tai seksuaalisena identiteettinä. Kiusatun on todettu olevan myös heikommassa asemassa kiusaajansa nähden esimerkiksi voimallisesti tai sosiaalisesti. (Hamarus, 2006, 110-116; Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 35-36; Salmivalli, 1998, 29-31; Shariff, 2008, 10-19; Harjunkoski, 1994, 18-20; Höistad, 2003, 107-108; Roberts, 2006, 21-32.)

Kiusaamisen ollessa toistuvaa ja pitkäkestoista, sekä kiusatun kuullessa jatkuvasti hänestä kerrottuja väittämiä ja haukkuja, alkaa kiusattu itsekkin helposti uskoa niihin. Kiusatun alkaessa nähdä itsensä samalla tavalla kuin hänen kiusaajansa, alkaa hän usein myös hyväksyä roolinsa kiusattuna. Kiusattu ei enää välttämättä yritä päästä kiusaamisesta eroon, vaan hyväksyy kohtalonsa olla kiusattu. Hän saattaa alkaa jopa ajatella, että ansaitsee kiusaamisen. Kiusattu menettää näin helposti viimeisetkin rippeet itseluottamuksestaan ja -arvostuksestaan. (Espelage & Asidao, 2001, 54-55.)

Kiusaaja on kiusaamisen päätoimeenpanija. Yleensä kiusaamisen taustalla vaikuttavat kiusaajan heikko itseluottamus ja pelko oman asemansa menettämisestä. (Höistad, 2003, 108-110.) Hamaruksen (2006) mukaan kiusaajilla on usein tarve pitää yllä valta-asemaansa ryhmässä. Valta-asemaa pyritään pitämään yllä muun muassa juuri kiusaamisen avulla. Kiusaaminen osoittaa muille kiusaajan ylivertauisuutta kiusattuun verrattuna ja tukee näin kiusaajan omaa itseluottamusta. Kiusaamisen motiivina voi olla myös pyrkimys toimia tietyille ryhmälle tyypillisellä tavalla, jolloin kiusaaja varmistaa paikkansa osana ryhmää. Hamarus kuitenkin toteaa, että kiusaajan toiminnan taustalla on usein myös pelkoa. Kiusaaja voi pelätä joutuvansa itse kiusatuksi, mikäli hän kieltäytyisi kiusaamisesta, eikä osoittaisi omaa valtaansa muihin verrattuna. Kiusaajan on myös huolehdittava muiden ryhmän jäsenten kunnioituksesta itseään kohtaan: Kiusaajien kertoman mukaan heidän on helpompaa toimia, mikäli heillä on tukenaan muu kiusaajajoukko. (Hamarus, 2006, 108-110; Roberts, 2006, 49.)

Koska kiusaaja joutuu usein kamppailemaan omien pelkojensa ja epävarmuutensa kanssa, syntyy hänen sisällään aggressiotiloja. Kiusaajan voi olla vaikeaa purkaa tilaansa kehittävästi ja suuntaa aggressionsa tämän vuoksi uhriinsa. Tietynlainen aggressiokäyttäytyminen on usein opittu jostain. Malli käyttäytymiseen saattaa tulla esimerkiksi kotoa tai mediasta. (Roberts, 2006, 49-53.) Salmivalli kuvaa kiusaajien aggressioiden kuuluvan proaktiivisiin aggressioihin. Proaktiiviset aggressiot ovat muihin suuntautuvia aggressioita ja aggressiivisia tekoja, joiden tavoite on vaikuttaa muihin ja saavuttaa tiettyjä päämääriä. Kiusaamistoiminnassa tavoitteena toimii esimerkiksi juuri oman aseman ylläpitäminen. (Salmivalli, 1998, 29-32.)

Käsite *muut* pohjautuu Rigbyn ja Sleen (1993) antamaan nimitykseen muille kiusaamiseen osallisille kuin kiusatulle ja kiusaajalle. Muut voidaan jakaa kolmeen alaryhmään: kiusatun puolustajiin, kiusaajan kannattajiin ja tilanteen hiljaisiin sivustaseuraajiin. Kiusatun puolustajat ovat kiusatun tukena ja pyrkivät puolustamaan häntä kiusaajia vastaan. Kiusaajan kannattajat taas antavat tukensa kiusaajan toiminnalle ja saattavat olla kiusaamisessa mukana vähintään nauramalla kiusatun ahdingolle. Sivustaseuraajien ryhmä taas ei anna tukeaan kiusatulle eikä kiusaajalle. Tämä ryhmä tyytyy seuraamaan tilannetta vierestä, pyrkimättä puuttumaan tilanteeseen. Sivusta seuraamalla ja tilanteeseen puuttumattomuudella tämä ryhmä antaa kuitenkin hiljaisen hyväksyntänsä kiusaamistoiminnalle. (Rigby & Slee, 1993; teoksessa Salmivalli, Lagerspetz, Österman & Kaukiainen, 1996.)

3 Kiusaamisen jälkiseuraukset

Tässä luvussa tarkastelen aiemmasta tutkimuksesta esille nousevia kiusaamisesta aiheutuvia jälkiseurauksia. Vaikka jälkiseurauksia aiheutuu sekä kiusatulle että kiusaajalle, rajaan tutkimuksessani tarkasteltavaksi ainoastaan kiusatulle aiheutuvia jälkiseurauksia. Luvun tavoitteena on aiempaan tutkimukseen perustuen selittää jälkiseurauksia käsitteenä ja tuoda ilmi kiusaamisen moninaisia vaikutuksia kiusatun myöhempään elämään.

3.1 Mitä jälkiseurauksilla tarkoitetaan?

Kiusaaminen vaikuttaa kiusattuun yleensä aina jollain tavalla. Jälkiseurauksista puhuttaessa viitataan kuitenkin niihin seurauksiin, joita kiusaamisesta aiheutuu jopa vuosia kiusaamisen jälkeen. Jälkiseuraukset voivat olla esimerkiksi henkisiä haittoja ja ongelmia, mutta toisinaan kiusaaminen voi saada aikaan myös voimaantumista myöhemmässä elämässä. Usein kiusattu oireilee jollain tavalla jo kiusaamisen aikana, jolloin jälkiseuraukset saattavat olla samoja tuntemuksia ja ajattelumalleja kuin jo kiusaamisaikana. Toisinaan jälkiseuraukset voivat kuitenkin kehittyä vasta kiusaamisen jo loputtua. Kiusattu saattaa joutua myöhemmin tilanteeseen, jossa kiusaamisen aikana koetut tunteet toistuvat. Kokemus saattaa aiheuttaa erilaisten oireiden syntymisen, jos tunteita ei ole käsitelty riittävästi jo kiusaamisaikoina. (Hamarus, 2012, 93-98; Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 50-54; Holmberg-Kalenius, 2008, 47-49.)

Takizawan, Maughanin ja Arsenaultin (2013) 50-vuotinen kiusaamistutkimus tarjoaa selkeää viitettä kiusaamisen pitkäaikaisista vaikutuksista. He ovat haastatelleet tutkittaviaan heidän ollessa 7-, 11-, 23-, 45- ja 50-vuotiaita. Haastattelut käsittelivät pääasiassa kiusaamista, jonka lisäksi tutkimuksissa mitattiin tutkittavien älykkyydosamäärä, sekä ahdistuneisuuden ja masentuneisuuden määrää. Tutkimuksessa vertailtiin keskenään kiusattujen ja ei-kiusattujen elämän rakentumista. Tutkimus osoitti, että kiusaaminen vaikutti kiusattujen elämään vielä vuosia ja vuosikymmeniä kiusaamisen jälkeen. Kiusattujen todettiin tutkimuksen perusteella olevan muun muassa ahdistuneempia, masentuneempia ja elämässään huonommin menestyneitä kuin ne, joita ei oltu kiusattu. (Takizawa, Maughan & Arsenault, 2013.)

3.2 Miksi kiusaaminen aiheuttaa jälkiseurauksia?

Kiusaaminen herättää kiusatussa lähes väistämättä useita negatiivisia tunteita. Hamaruksen mukaan aivoissa aktivoituvat tällöin samat alueet kuin kehon tuntiessa fyysistä kipua ja tuskaa. Tunteiden ollessa vahvoja, jättävät ne tunteita herättäneen tilanteen tai tapahtuman herkästi kokijan mieleen. Vahvojen tunteiden kautta syntyneet muistot ovat usein pitkäaikaisia ja voivat säilyä jopa koko eliniän. (Hamarus, 2012, 53-57.)

Eysenck ja Keane (1995) käyttävät Hamaruksenkin kuvailemasta muistosta nimitystä *flashbulb memory*. Heidän teoriansa mukaan ihmismieli taltioi erityisen tarkasti juuri ne muistot, joiden kokemiseen liittyy vahvoja tunteita. Mieleenpainuvuus on todennäköisempää, mikäli kokija joutuu samoja tunteita herättävään tilanteeseen toistuvasti. Flashbulb memory on tavallista muistoa mieleenpainuvampi ja pitkäaikaisempi. Eysenck ja Keane väittävät lisäksi, että flashbulb memory on lähes immuuni muiston unohtamiselle. (Eysenck & Keane, 1995, 188-190.) Myös Schancter (2001) kuvailee pitkäaikaisten muistojen syntymistä samalla tavalla, mutta käyttää syntyvästä muistosta nimitystä *välähdyksenomainen muisto* (Schancter, 2001, 216-220). Suoraan kiusaamiseen Eysenckin ja Keanen teoriaa verraten voidaan flashbulb memoryn, eli välähdyksenomaisen muiston olettaa olevan mukana myös kiusaamisesta syntyvissä muistoissa. Kiusaaminen on lähes aina toistuvaa, jolloin kiusattu joutuu yhä uudelleen ja uudelleen kohtaamaan vahvat tunteensa. Tunteet edesauttavat näin muistojen taltioitumisessa kiusatun mieleen, jonka seurauksena kiusatulle syntyy tilanteesta oletettavasti juuri flashbulb memory tyyppinen muisto. Tätä teoriaa ajatellen kyetään ymmärtämään paremmin, miksi kiusaaminen aiheuttaa jälkiseurauksia pitkälle kiusatun elämään.

Kiusaaminen aiheuttaa pitkäaikaisia vaikutuksia osittain siksi, että lapset ja nuoret kokevat negatiiviset tunteet vahvemmin kuin aikuiset. Tämä johtuu siitä, etteivät heidän taitonsa käsitellä asioita tai muodostaa puolustusmekanismeja ole vielä kehittyneet riittävästi. Erityisesti nuoriin vaikuttavat tunnekokemukset, joista heillä ei ole aiempaa kokemusta. Vaikka nuorten kyky käsitellä negatiivisia tunteita kehittyy aikuistuesssa, voivat kiusaamisesta muistuttavat tilanteet kuitenkin vahvistaa nuoruudessa omaksuttuja reagointimalleja. Tämä tarkoittaa sitä, että kiusaamisesta muistuttavat tilanteet saattavat laukaista kiusatussa samoja tunteita, kuin kiusaamistilanteessa, vaikka kiusaamisesta olisi kulunut jo vuosia. (Lämsä, Kiviniemi & Pönkkö, 2009, 100-101.)

Kiusaamiskokemukset jäävät usein vaille riittävää käsittelyä. Kiusaaminen herättää kiusatussa häpeäntunteita, jotka estävät häntä puhumasta kokemuksistaan. Monet kiusatut eivät puhu kokemuksistaan välttämättä ollenkaan tai vähättelevät kokemuksiaan. Vähättely on suojautumiskeino kiusaamisen aiheuttamaa kipua vastaan. Vähättelyllä kiusattu ikään kuin kieltää kokemuksensa, koska ei halua kokea tulleeensa jollain tavalla epäonnistuneeksi ja häpäistyksi. Useissa kiusaamistapauksissa kiusatut ovat jossain vaiheessa yrittäneet kertoa kiusaamisesta. Kertominen on kuitenkin äärimmäisen vaikeaa ja muut eivät ole välttämättä ymmärtäneet tilanteen vakavuutta. Epäonnistuneet avunpyynnöt herättävät usein kiusatuissa tunteen, ettei avun pyytämisestä ole apua, eikä heidän tilanteeseensa voida vaikuttaa. (Lämsä, Kiviniemi & Pönkkö, 2009, 101-102.)

3.3 Kiusaamisen aiheuttamia seurauksia kiusatulle

Kiusaaminen jättää aina jälkensä kiusattuun ja sillä voi olla vaikutus jopa lapsen kehitykseen. Kiusaamisen kokemiseen vaikuttavat muun muassa kiusaamisen luonne, kesto ja saako lapsi apua. Asiaan vaikuttavat myös lapsen luontainen tapa reagoida ympäristöön sekä näyttää ja säädellä tunteitaan. Merkityksellistä on siis tarkastella lapsen kokonaistilannetta. Yksittäiset kiusaamistoimet eivät usein aiheuta vielä merkittävää vahinkoa lapsen kehitykselle. Yksittäisistä kiusaamistoiminnoista voi syntyä kuitenkin jatkuva kiusaamisen ketju, jolloin kiusaaminen saattaa vaikuttaa kiusatun elämään vielä kauan kiusaamisen jälkeenkin. Kiusaaminen vaikuttaa esimerkiksi kiusatun minäkuvaan ja itsetuntoon, ihmissuhteisiin, henkiseen hyvinvointiin, motivaatioon ja käyttäytymiseen. (Lämsä, 2009, 70-71.)

Kiusaamisella on tapana vaikuttaa kiusatun *sosiaalisiin suhteisiin*. Kiusaamisen aikana kiusattu joutuu alati toisten sortamaksi. Kiusaaminen ja jopa epäonnistunut kiusaamiseen puuttuminen voivat aiheuttaa kiusatulle tunteen petetyksi tulemisesta. Tämä tunne voi vaikuttaa kiusatun luottamukseen, jolloin hänen on vaikeampaa luottaa ihmisiin. Kiusattu ei näin esimerkiksi uskalla avautua ongelmistaan tai muodostaa läheisiä ihmissuhteita. Pelko petetyksi tulemisesta on liian suuri. (Hamarus, 2012, 94-95; Lämsä, 2009, 70; Herkama, 2012, 48.)

Kiusattu voi kokea entisten kiusaajien kohtaamisen ahdistavaksi ja siksi vältellä tilanteita, joissa joutuu vastakkain heidän kanssaan. Sen sijaan kiusatulle läheiset ihmiset voivat toimia merkittävänä tukena hänen itsetunnolleen ja sosiaalisille taidoilleen. Ystäviltä saatu tuki, kannustus, luottamus ja yhdessä koetut iloiset hetket voivat toimia jopa merkittävänä

sosiaalisten ongelmien ehkäisijänä. (Hamarus, 2012, 94-95.) Eräissä tutkimuksissa selvisi myös, että kotoa saatu tuki ja hyväksyntä ehkäisivät kiusaamisen pitkäaikaisia vaikutuksia (Salmivalli, 2010, 29).

Yleisimmin kiusaaminen tekee kiusatuista aiempaa arempia ja vähemmän aggressiivisia. Joissain tapauksissa kiusaaminen saattaa kuitenkin myös lisätä kiusatun aggressiivisuutta. Lisääntynyt aggressiivisuus voi näkyä hyökkäävyytenä, kiusatun muuttumisena kiusaajaksi ja äärimmäisen harvinaisissa mutta vakavissa tilanteissa jopa mahdolliseksi koulusurmaajaksi. Kiusatun aggressiivisuuden lisääntyminen on kuitenkin harvinaista, eikä läheskään kaikista kiusatuista tule esimerkiksi kiusaajia. (Salmivalli, 2010, 27.)

Kiusatut joutuvat usein pilkan, juoruilun ja eristämisen kohteiksi. Tällainen käytös ketä tahansa kohtaan ajaa persoonan helposti ajattelemaan vian olevan hänessä itsessään ja pitämään muita epäluotettavina. Luottamuspuola sekä itseä että toisia kohtaan estää kiusattua hakeutumasta toisten ihmisten seuraan ja jakamasta henkilökohtaisia tunteitaan ja kokemuksiaan muiden kanssa. Muiden seuraan tai uusiin tilanteisiin hakeutuminen voi tuntua kiusatusta pelottavalta, sillä pelko kiusatuksi tulemisesta on liian suuri. Kiusatusta tulee näin helposti eristäytynyt. Kiusattu tuntee itsensä usein myös yksinäiseksi, vaikka hän ei olisikaan välttämättä täysin eristäytynyt. Eristäytyminen ja yksinäisyudentunne voivat syntyä jo kiusaamisaikana, mutta on todennäköistä, että kiusattu kärsii niistä tällöin myös kiusaamisen jälkeen. (Lämsä, Kiviniemi & Pönkkö, 2009, 99; Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015; 69-70.)

Kiusaaminen herättää kiusatussa erilaisia tunteita. Tunteita herää jo kiusaamisen aikana, mutta tunteet saattavat jäädä pintaan myös kiusaamisen loputtua. Toisinaan kiusaamisaikoina koetut tunteet saattavat nousta pintaan myös kiusatun joutuessa tilanteeseen, jossa hän muistaa kokemuksensa voimakkaasti. Herman (1999) luettelee yleisiksi kiusattujen kokemiksi tunteiksi muun muassa pelon, avuttomuuden ja syyllisyyden. Hänen mukaansa kiusattu saattaa elää jatkuvassa niin sanotussa hälytystilassa, jolloin hän on alati valppaana koettujen tilanteiden toistumisen pelossa. Hälytystila vaikuttaa spontaanisti fyysiseen käyttäytymiseen sekä ajatteluun. (Herman, 1999, 33-42, 52; Lämsä, 2009, 71.)

Hamarus nostaa Hermanin luettelemien tuntemusten rinnalle myös menetyksen- katkeruuden-, vihan- ja inhontunteen. Kiusattu voi pohtia, mitä hän on kenties elämässään menettänyt kiusaamisen vuoksi. Kiusattu voi tuntea inhoa kiusaajaansa kohtaan jo kiusaamisaikana, mutta myös sen jälkeen. Mikäli kiusattu esimerkiksi kävelee kiusaajaansa vastaan, kun

kiusaamisesta on kulunut jo aikaa, saattaa sama inhontunne nousta pintaan kuin jo kiusaamisaikoina. Samalla kohtaaminen saattaa nostaa pintaan kaikki muut kiusaamiseen liittyvät tunteet. Vaikka tässä tapauksessa kiusaamisen vaikutukset ovat olleet melko selkeästi negatiivisia, voi kiusaamisella olla joissain tapauksissa myös positiivisia vaikutuksia. Hamaruksen mukaan kiusaaminen saattaa joskus herättää kiusatussa kokemuksen, että hänestä on tullut kiusaamisen myötä sitkeämpi. Tämä voi toimia jollekin kannattelevana voimana irrottautua kiusaamisen ikävistä puolista ja vahvistua näin ihmisenä. (Hamarus, 2012, 95-97.)

Kiusaaminen vaikuttaa kiusatun minäkuvaa. Kiusattu joutuu kohtaamaan paljon negatiivista kohtelua kiusaajiensa toimesta. Kuten edellä on jo mainittu, voi kiusaaminen olla esimerkiksi nimittelyä, juoruilua ja ryhmästä poissulkemista. Lopulta kielteinen asenne kiusattua kohtaan voi levitä kiusaajista koko luokkaan. Kiusattu joutuu kohtaamaan arjessaan paljon häneen kohdistuvaa kritiikkiä ja syrjimistä. Kiusaamisen jatkuessa pitkään kiusattu saattaa itsekin alkaa uskoa kiusaajien levittämään ajatusmalliin itsestään. Kiusattu menettää itsearvostuksensa. Kiusatun näkemys itsestään ja muista muuttuu. Hän näkee itsensä muita alempiarvoisena ja hakee syytä kiusaamiselle itsestään. Kiusattu saattaa menettää rohkeutensa ilmaista omaa persoonallisuuttaan ja tyytyy osaansa olla ryhmässä mahdollisimman näkymätön välttääkseen suoraa kiusaamista. (Holmberg-Kalenius, 2008, 32-33; Hamarus, 2012, 98; Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 55-56; Herman, 1999, 33-42; Salmivalli, 2010, 25-30; Swearer, Song, Cary, Eagle & Mickelson, 2001, 98-100; Rivers, Duncan, Besag, 2007, 130; Lämsä, 2009, 70.)

Vaikka kiusaaminen loppuisi, ei menetetty itsetunto palaudu hetkessä (Lämsä, 2009, 75-80). Itsetuntonsa menettänyt sortuu helposti avuttomaan ajatteluun. Viljamaan (2006) mukaan avuton ajattelija löytää itsestään helposti sellaiset asiat, joille hän ei yksinkertaisesti voi tehdä mitään. Samalla hän sotkee kuitenkin tähän joukkoon myös sellaiset asiat, joille hänen olisi mahdollista tehdä jotain. Itsetuntonsa menettänyt vaipuu näin toivottomuuteen ja kehittää itselleen kuvan siitä, millainen hän ja hänen tulevaisuutensa tulevat olemaan. Asioihin ei näin pyritä vaikuttamaan, vaan itsetunto-ongelmista kärsivä elää toteuttaen omaa synkkää ajattelutapaansa. Viljamaa toteaa, että itsetunnon muuttamiseksi on tapahduttava päätöksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että huonosta itsetunnosta kärsivän on motivoituttava ja päätettävä pyrkiä vaikuttamaan oman minäkuvansa uudelleenrakentamiseen. (Viljamaa, 2006, 166-171.) Keltikangas-Järvinen (2010) kuvaa itsetunnon eheyttämistä ja ylläpitoa prosessina, joka

edellyttää toteuttajaltaan paljon muutoksia ajattelussaan ja käyttäytymisessään (Keltikangas-Järvinen, 2010, 44-49).

Masentuneisuus ja ahdistuneisuus ovat eräitä kiusaamisen yleisimpiä ja vakavimpia vaikutuksia. Ahdistuneisuutta syntyy yleensä jo heti kiusaamishetkellä, mutta ahdistuneisuus saattaa jatkua vielä kiusaamisen jo loputtua. Ahdistuneisuuden jatkuessa ja kiusaamiskokemuksia muistellaessa kiusatulle saattaa kehittyä ajan mittaan myös masentuneisuutta. (Salmivalli, 2010, 25-30; Hamarus, 2012, 101; Rivers, Duncan ja Besag, 2007, 136-137; Cowie & Jennifer, 2008, 25.)

Masentuneisuudella voidaan käsitteenä viitata monenlaisiin masennustiloihin. Termillä voidaan viitata joko lyhytkestoiseen masentuneeseen tunnetilaan, joita yleensä jokainen kohtaa elämässään. Toisinaan termillä viitataan myös masentuneeseen mielialaan, joka voi olla kestoiltaan päiviä, viikkoja tai vuosia. Mikäli masentuneen mielialan rinnalle astuu muita oireita, puhutaan masennuksesta tällöin masennusoireyhtymänä, joka voi ilmetä lievänä, keskivaikeana tai vaikeana. Yleisesti masentuneisuuden katsotaan sisältävän esimerkiksi masentuneen mielialan, kiinnostuksen katoamisen ennen mielekkäinä koettuja asioita kohtaan, voimavarojen vähentymistä ja väsymystä sekä itsetunnon heikkenemistä. Lista masentuneisuuden oireista on lähes loputon, eikä jokainen masentunut kärsi täsmälleen samoista oireista kuin joku toinen. (Romakkaniemi, 2011, 34-36.)

Fröjd, Kaltiala-Heino, Ranta, Von der Pahlen ja Marttunen (2009) kuvaavat ahdistuneisuuden olevan tunne siitä, etteivät asiat ole kunnossa. Välittömät tai tulossa olevat tilanteet saattavat aiheuttaa joskus ahdistusta, joka on normaalia jokaiselle ihmiselle. Mikäli ahdistuneisuus on kuitenkin pysyvää tai usein toistuvaa, luetaan kyseessä olevan ahdistuneisuushäiriö. Häiriö voi estää siitä kärsivää henkilöä esimerkiksi osallistumasta ahdistusta herättäviin tilanteisiin. Ahdistuneisuuteen voi kuulua myös tunne omasta huonommuudesta muihin verrattuna. Ahdistuneisuushäiriön piiriin luetaan kuuluvan myös sosiaalisten tilanteiden pelon, pakko-oireet, määräkohtaiset pelot ja traumaperäinen stressihäiriö. Nuoruusikä on erityisen riskialtis vaihe ahdistuneisuushäiriön kehittymiselle. (Fröjd, Kaltiala-Heino, Ranta, Von der Pahlen ja Marttunen, 2009, 7-8.)

Swearer, Song, Cary, Eagle ja Mickelson (2001) ovat mitanneet tutkimuksissaan kiusattujen ahdistuneisuuden ja masentuneisuuden määrää. Heidän mukaansa masentuneisuus kehittyy usein muiden kiusaamisen aiheuttamien haittojen vaikutuksesta. Kiusatun itsetunnon kärsiessä kiusattu usein ajautuu etsimään syytä kiusaamiselle itsestään, jolloin hän helposti

menettää itsekunnioituksensa. Jatkuva ahdistuneisuuden, surun ja pelon tunteminen aiheuttavat lopulta masentuneisuuden tilan. (Swearer, Song, Cary, Eagle & Mickelson, 2001, 95-117.)

Björkqvist ja Österman (1999) korostavat itsetuhoista käyttäytymistä eräänä masentuneisuuden liittyvänä kiusaamisen seurauksena. Vaikka kyseistä käytöstä ei ilmene jokaisessa tapauksessa, ajattelevat he sen silti olevan liian vähän huomioitu kiusaamisen jälkiseuraus. (Björkqvist & Österman, 1999, 63-64.) Lämsä, Kiviniemi ja Pönkkö (2009) uskovat itsetuhoisuuden saavan alkunsa hetkestä, jolloin kiusattu itse leimaa itsensä kiusatuksi. Itsetuhoisuudeksi Lämsä ja muut lukevat muun muassa tilanteen, jossa kiusattu menettäessä mielenkiintonsa omaa hyvinvointiaan ja käytöstään kohtaan, sekä äärimmäisessä tapauksessa itsemurhan. Kiusaaminen ajaa kiusatun usein tilanteeseen, jossa hän joutuu kamppailemaan sellaisten tunteiden ja kokemusten kanssa, joita hän ei osaa itse käsitellä. Mikäli nuori jää yksin kokemustensa ja tunteidensa kanssa, voi hänen olla vaikeaa päästä niistä yli. (Lämsä, Kiviniemi & Pönkkö, 2009, 97-99.)

Kiusaaminen saattaa *vaikuttaa kiusatun motivaatioon*. Kiusaaminen ja sen aiheuttamat tunteet kuluttavat energiaa ja haittaavat keskittymiskykyä. Keskittymiskyvyn lasku puolestaan huonontaa myös motivaatiota, mikäli kiusattu ei saa mistään onnistumisen tunteita. Kiusattu voi kokea ympäristön ja muiden ihmisten tarkkailun muuta toimintaa merkittävämmäksi, kyetäkseen suojautumaan mahdolliselta kiusaamiselta. Huono itsetunto ja näkemys kiusaamisesta ansaittuna, saa kiusatun helposti myös ajattelemaan, ettei hän ansaitse myöskään onnistua. Tässä tilanteessa kiusattu lakkaa yrittämästä ja alistuu epäonnistumaan. Motivaatiolaskun takana voi olla myös kiusaamisesta johtuva yleinen uupumus ja masentuneisuuden tunne, jolloin muille asioille kuin murehtimiselle ei riitä energiaa. Toisinaan kiusattu voi olla myös ylitsepursuavan motivoitunut ja aktiivinen. Taustalla voi olla halu saavuttaa elämässä jotain parempaa, tai halu näyttää olevansa hyvä jossain ja hankkia samalla itselleen onnistumisen kokemuksia. (Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 73-74.)

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa kerron tutkielman toteutuksesta. Ensimmäisenä esittelen tutkimukseni tarkoituksen ja tutkimuskysymyksen. Tämän jälkeen avaan menetelmiä, joiden pohjalta suoritan aineistonkeruun, aineiston analysoinnin ja lopulta tutkimuksen raportoinnin.

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisia jälkiseurauksia kiusaaminen voi aiheuttaa. Lähestyn aihetta keräämällä kertomuksia entisiltä kiusatuilta. Näin tutkimuksessa saatu tieto pohjautuu entisten kiusattujen omiin kokemuksiin ja aiheesta jo olemassa olevaan aiempaan tutkimukseen. Tutkielman tavoitteena ei ole luoda uutta ennen kuulumatonta teoriaa, vaan vahvistaa jo aiheesta olemassa olevaa teoriaa. Tämän lisäksi tavoitteena on nostaa aihe jälleen esille. Kiusaamisen pitkäaikaiset jälkiseuraukset ansaitsevat tulla enemmän huomioituiksi, jotta niiden syntyyn osattaisiin vaikuttaa esimerkiksi kiusaamiseen puuttumisessa.

Tutkielmani tutkimuskysymys on seuraava:

1. Millaisia pitkäaikaisia vaikutuksia kiusaamisella voidaan katsoa olevan entisten kiusattujen kertomusten perusteella?

Tutkimuskysymyksen tavoitteena on siis selvittää, millaiset jälkiseuraukset nousevat esille osallistujien kertomuksista selvimmin ja voidaan näin lukea yleisimmiksi kiusaamisen jälkiseurauksiksi. Toisaalta etsin tietoa jo olemassa olevasta tutkimuksesta, mutta samalla vertaan oman tutkimusaineistoni tuottamaa tietoa jo olemassa olevaan tietoon. Lopputuloksena tarkoitukseni on siis tuottaa tietoa, joka joko vahvistaa tai horjuttaa kiusaamisen jälkiseurauksista olemassa olevaa tietoa.

4.2 Monimenetelmäinen tapaustutkimus

Tässä tutkielmassa käytän lähestymismenetelmänä monimenetelmäistä tapaustutkimusta. Tutkimus on pääasiassa tapaustutkimus, mutta olen valinnut monimenetelmäisyyden sen rinnalle, joka mahdollistaa sekä laadullisten että määrällisten tutkimusmenetelmien hyödyntämisen. Laadullinen tutkimus on tässä tutkimuksessa määrällistä tutkimusta

korostuneempaa, mutta hyödynnän määrällisen tutkimuksen keinoja muun muassa luokittelussa, määrien ilmaisussa, sekä näiden kahden havainnollistamisessa.

Tapaustutkimus sopii menetelmäksi omaan tutkimukseeni, sillä se keskittyy tutkimaan suhteellisen pientä rajattua joukkoa. Saarela-Kinnunen ja Eskola (2015) sekä Thomas (2011) kuvaavat tapaustutkimuksen etsivän yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa pienestä joukosta. Tapaustutkimus keskittyy siis tutkimaan yhden joukon sisällä jotain rajattua asiaa, tavoitteenaan saada aiheesta mahdollisimman yksityiskohtaista tutkimustietoa. Koska tapaustutkimus on sinänsä varsin suppea, ei sen tuottamaa tietoa voida yleistää itseään laajemmalla tasolla. Tutkimuksella kyetään kuitenkin vahvistamaan ja laajentamaan jo olemassa olevaa teoriaa, jolloin yleistyksiä voidaan tehdä teorian kautta. Näin tutkimuksen tuottamat yleistykset eivät nouse esiin suoraan aineistosta, vaan siitä tehdyistä tulkinnoista. (Saarela-Kinnunen & Eskola, 2015, 180-190; Thomas, 2011, 19-22.)

Koska tapaustutkimuksella pyritään tuottamaan yksityiskohtaista ja tarkkaa tietoa, tulee tutkimuksen sisältää myös tarkkoja määritelmiä ja kuvauksia. Määritelmiä tarvitaan muun muassa tutkimuksen keskeisimpien käsitteiden selittämiseen. Näin lukija ja tutkija itse tiedostavat, mitä milläkin käsitteellä tarkalleen tarkoitetaan. Tutkimuksella on oltava myös selkeä teoriatausta, josta esille on nostettava erityisesti tulkintojen taustalla olevat teoriat. Näiden lisäksi on tärkeää määritellä, kuinka tutkimusaineistoa tuottava ryhmä on valittu ja mikä on tärkein joukkoa yhdistävä tekijä. (Saarela-Kinnunen & Eskola, 2015, 180-190; Laine, Bamberg & Jokinen, 2007, 10.)

Tässä tutkimuksessa tutkimukseen osallistujia yhdistävä tekijä on menneisyys kiusattuina. Aiemmin tässä tutkielmassa olen jo määritellyt, mitä keskeisimmät käsitteet tässä tutkimuksessa ja pohjateoriassa ovat, sekä mitä ne tarkoittavat. Edellä olen myös tuonut ilmi tutkimukselleni keskeisimpiä teorioita kiusaamisesta ja sen jälkiseurauksista. Aineistoni sisältää pienen yhtenäisen joukon kokemuksia kiusaamisesta, sen aiheuttamista jälkiseurauksista ja jälkiseurauksiin vaikuttaneista asioista. Kuten tapaustutkimuksessa yleensä, tämänkään tutkimuksen tarkoituksena ei ole tuottaa täysin uutta yleistettävissä olevaa tietoa. Tavoitteena on tutkia tiettyä aihetta tietyn joukon kannalta, tehden päätelmiä kyseisestä joukosta. Nämä päätelmät taas ovat verrattavissa aiheesta jo olemassa olevaan teoriaan, jolloin aiempaa teoriaa voidaan joko vahvistaa tai horjuttaa.

Monimenetelmäinen tutkimus mahdollistaa monipuolisen aineistonkeruun ja sen monipuolisen käsittelyn. Siinä missä monet muut tutkimusmenetelmät jakautuvat joko

kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen tutkimukseen, sisältää monimenetelmäinen tutkimus osia kummastakin suuntauksesta. Menetelmässä hyödynnetään vähintään yhtä laadullista ja yhtä määrällistä tutkimusmenetelmää saman tutkimuksen sisällä (Eriksson & Koistinen, 2014, 9-10; Johnson & Onwuegbuzie, 2004). Monimenetelmäinen tutkimus mahdollistaa siis sekä numeerisen että kielellisen aineistonkeruun samassa tutkimuksessa. Tätä kautta monimenetelmäinen tutkimus sisältää myös kaksi erilaista analysointimenetelmää, joiden avulla aineistosta tehdään erilaisia päätelmiä. Laadullista ja määrällistä tutkimusmenetelmää voidaan käyttää tutkimuksessa joko rinnakkain tai vuorotellen. (Tashakkori & Creswell, 2007, 4-6.) Monimenetelmäinen tutkimus voidaan nähdä toisinaan tehokkaampana kuin tutkimus, jossa käytetään ainoastaan yhtä menetelmää. Eri menetelmillä saadut tutkimustulokset voivat tarjota laajemman näkemyksen tutkittavasta aiheesta, jolloin ymmärrys monimutkaisistakin tutkimusaiheista syvenee. (Eriksson & Koistinen, 2014, 9-10.)

Lähes mikä tahansa kerätty tieto on mahdollista muuttaa numeeriseen muotoon. Aineisto saattaa olla kerätty esimerkiksi haastattelulla tai kyselylomakkeella, jolloin aineisto voi olla ensisijaisesti kielellisessä muodossa. Aineistosta esille nousevia elementtejä on kuitenkin mahdollista luokitella, jolloin luokittelu voidaan tehdä numeerisesti. Eri asioille voidaan antaa numeerinen tunnus, jolla ne luokitellaan osaksi jotain eriteltyä joukkoa. Analysointi ei läheskään aina vaadi tilastotieteellisiä menetelmiä, vaan numeerista tietoa voidaan tarkastella myös laadullisesti osana muuta laadullista tutkimusta. Luokitellut asiat voidaan esittää esimerkiksi taulukon tai kuvion avulla, riippuen mikä on aiheen kannalta asiaa parhaiten kuvaava esitystapa. Numeerisen tiedon esittämiseen ei aina tarvita erillistä taulukkoa tai kuviota, vaan numerot voidaan esittää myös tekstin sisällä. (Valli, 2015, 226-234.)

Tapaustutkimus ja monimenetelmäinen tutkimus ovat helppo yhdistelmä, sillä ne molemmat pitävät usein sisällään erilaisten analyysien ja menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa. Monimenetelmäisyyttä sovelletaan usein tapaustutkimuksessa ja tapaustutkimus otetaan usein osaksi monimenetelmällistä tutkimusta. Tapaustutkimus tuo usein laadullisen tutkimuksen piirteitä monimenetelmälliseen tutkimukseen. Monimenetelmäinen tutkimus taas tuo usein mukanaan mahdollisuuksia laadullisen ja määrällisen tutkimuksen käyttöön rinnakkain ja peräkkäin. Näiden kahden menetelmän yhdistäminen samassa tutkimuksessa on aina syytä perustella, jotta niiden merkitys tutkimuksen kannalta pysyy selkeänä. (Eriksson & Koistinen, 2014, 10.)

Tässä tutkimuksessa perustelen monimenetelmäisen tutkimuksen ja tapaustutkimuksen yhdistämistä tutkimuksen selkeyttämiseksi. Vaikka tutkimus on pääasiassa laadullinen tutkimus, tarjoavat määrällisen tutkimuksen vivahteet sille tiettyä tarkkuutta ja havainnollisuutta. Määrällisen tutkimuksen keinoilla aineistosta on mahdollista koostaa osajoukkoja, joiden kokoja ja osuuksia pääjoukosta voidaan mitata numeerisesti. Tässä tutkimuksessa hyödynnän määrällisen tutkimuksen keinoja nimenomaan havainnollistaakseni eri osajoukkojen osuuksia koko joukoista. Kuvaan joukkoja sekä osana tekstiä että erillisinä havainnollistavina taulukoina ja kaavioina.

4.3 Aineiston kerääminen

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi olen valinnut sähköisen kyselylomaketutkimuksen. Kiusaaminen voi olla joillekin arka aihe, jonka vuoksi asiasta voi olla vaikeaa puhua kasvokkain. Kyselylomakkeen yhtenä tarkoituksena on siis tarjota tutkimukseen osallistuvalla mahdollisuus vastata kyselyyn anonyymisti. Näin edes tutkija ei pääse näkemään missään tutkimuksensa vaiheessa osallistujien nimiä tai kasvoja. Ainoa tieto mitä tutkija tutkimukseensa saa ovat osallistujan esitiedot ja varsinaiset tutkimusvastaukset.

Valli ja Perkkilä (2015) ylistävät sähköistä kyselylomaketutkimusta useista eri syistä. Sähköinen kyselylomake on nopea ja taloudellinen. Tutkija saa aineiston käyttöönsä välittömästi sen jälkeen, kun vastaaja on täyttänyt ja lähettänyt kyselylomakkeensa. Kyselylomake on lisäksi valmiiksi sähköisessä muodossa, jolloin tutkija välttyy ylimääräiseltä litterointityöltä. Aineisto on heti valmis käytettäväksi, eikä sen muoto muutu alkuperäisestä esimerkiksi tutkijan näppäilyvirheiden vuoksi. Menetelmä on myös edullinen, sillä sen teosta tai välityksestä ei yleensä synny mitään kustannuksia. Sähköinen kyselylomake voi saavuttaa myös todella laajan osallistujamäärän, sillä kyselylomake on helppoa lähettää mihin tahansa ilman maantieteellisiä rajoituksia. (Valli & Perkkilä, 2015, 108-110.)

Kyselylomaketta suunnitellessa ja tehdessä on kysymyksiä pohdittava erityisellä tarkkuudella. Valli (2015) korostaa tämän olevan välttämätöntä tutkimuksen onnistumiselle. Kieli voi olla toisinaan monitulkintaista, jonka vuoksi kyselylomakkeen kysymykset tulisi muotoilla yksiselitteisiksi. Kysymysten tulisi myös olla vastaajaa ohjaavia, mutta ei johdattelevia. Johdattelevat kysymykset voivat saada vastaajan vastaamaan tutkijan haluamalla tavalla, jolloin totuus voi vääristyä ja tutkimus ei ole enää luotettava. Ohjaavat kysymykset eivät kerro suoraan mitä tutkija haluaisi vastaajan vastaavan, vaan antaa suuntaa, mistä aiheesta

tutkija tietoa haluaa. (Valli, 2015, 84-85.) Kysymykset itsessään tulee perustaa tutkimuskysymysten pohjalta. Tällä keinolla varmistetaan, että kysymykset on muodostettu pyytämään tietoa olennaisista asioista. Näin pystytään välttämään turhan tiedon kerääminen, sekä merkittävän tiedon pyytämisen unohtaminen. (Vastamäki, 2015, 130.)

Tämän tutkimuksen kyselylomake on suunniteltu ja toteutettu juuri tutkimuskysymyksiä pohjalta. Kyselylomakkeen ensimmäistä versiota on testattu samaa aihetta tutkimassani pilottitutkimuksessa keväällä 2017. Tuon tutkimuksen kautta pääsin tutustumaan lomakkeen kysymysten toimivuuteen. Kysymykset osoittautuivat sopiviksi tiedon keräämiseen, mutta muutin niiden muotoa useaan otteeseen ennen lopullisen kyselylomakkeen lähettämistä. Aiemmin lomake sisälsi enemmän suoria kysymyksiä, mutta lopullisessa versiossa kysymykset on muokattu enemmän kertomaan kehottaviksi. Kunkin kehotuksen rinnalla toimivat kuitenkin apukysymykset, joiden avulla tutkimukseen osallistuvien on helpompaa hahmottaa, millaiset asiat ovat tutkimuksen kannalta merkittäviä. Kehotukset toimivat mielestäni pelkkiä kysymyksiä paremmin, sillä ne eivät rajaa niin paljon tutkimukseen osallistuvien kerrontaa. Tutkimuksessa käyttämäni lopullinen kyselylomake on löydettävissä tämän tutkielman liitteistä (Liite 1).

4.4 Aineiston analysointi

Tässä tutkimuksessa käytän sisällönanalyysia. Menetelmä perustuu tekstianalyysiin, jossa tutkittavasta aiheesta pyritään muodostamaan tiivistetty kuvaus. Vaikka kuvaus on tiivistetty, se pyritään kuitenkin liittämään osaksi laajempaa kontekstia, jolloin se voidaan pätevästi osana muun aiheesta olemassa olevan tutkimustiedon rinnalle. sisällönanalyysia käytetään silloin, kun tutkimusaineistosta halutaan löytää esimerkiksi yhteneväisyyksiä tai eroavaisuuksia. Erot ja yhtenevyydet voivat esiintyä joko pelkästään aineiston eri osien sisällä, aineiston ja teorian välillä tai molemmissa. sisällönanalyysi toimii siis pilkkomalla aineisto pienemmiksi osiksi, jonka jälkeen näistä osista muodostetaan jälleen uudenlainen tiivistetty kokonaisuus. Analyysi voi olla lähtökohtaisesti aineisto- tai teorialähtöistä, riippuen kumpaa tutkimuksessa halutaan käyttää ohjaavana tekijänä. (Tuomi & Sarajarvi, 2002, 105-116.) Tämän tutkimuksen analysointi on toteutettu lähtökohtaisesti teoriasidonnaisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tarkastelen aineistoa teoriasta esille nousseiden asioiden pohjalta. Tämän lisäksi vertailen kuitenkin keskenään myös aineiston eri osia, eli eri kertomuksia. Aineiston analysoinnissa käytän apuna myös numeerista analyysia siinä määrin,

kuin sen koen tarpeelliseksi esimerkiksi eri ryhmien kokojen esittämiseksi. Vilkka (2007) kuvailee numeerisesti esitetyn tiedon havainnollistavan esimerkiksi ryhmien kokoja ja asioiden esiintyvyyttä pelkkää tekstiä paremmin (Vilkka, 2007, 14).

Kyselylomake tuotti yhteensä 33 vastausta. Ensimmäisen tarkastelukierroksen jälkeen vastausten määrä karsiutui kuitenkin 25:een. Kahdeksan vastausta eivät olleet mielestäni riittävän tarkkoja tai kuvailevia, että olisin kyennyt muodostamaan niistä luotettavia päätelmiä. 25 kertomusta osoittautuivat kuitenkin olevan riittävä määrä tämänlaajuisessa teoriaa vahvistamaan pyrkivässä tutkimuksessa. Vastaajien ikä vaihteli 20-51 vuoden välillä. Heistä 18 on naisia, kuusi miehiä ja yksi muunsukupuolinen. Vastaajien sukupuolella ei tämän aineiston perusteella vaikuta olevan merkitystä kiusaamisen jälkiseurausten synnylle tai niiden tyypille. Vastaajien koulutus vaihtelee tasaisesti ammattikoulututkinnosta korkeakoulututkintoon, eikä vastaajien tämänhetkisessä asemassa (työssä käyvä, työtön, opiskelija) ole paljoa vaihtelua.

Aineiston toisella lukukerralla kiinnitin huomiota kertomusten yleispiirteisiin. Lähes kaikissa tapauksissa kiusaaminen oli ollut henkistä ja sosiaalista, jonka lisäksi muutamassa tapauksessa kiusaaminen yltyi myös fyysiseksi. Kiusaamiseen oli yritetty puuttua yhdeksässä tapauksessa joko koulun tai vanhempien taholta, mutta yksikään kertojista ei nähnyt puuttumisen vaikuttaneen tilanteeseen positiivisesti. Yksi vastanneista kertoi jopa tilanteen pahentuneen. Tarkastellessani kiusaamisen aiheuttamia jälkiseurauksia esille nousivat kiusaamisen kolme eri vaikutusmuotoa: Negatiivinen vaikutus, positiivinen vaikutus ja ei lainkaan vaikutusta.

Lukiessani kertomuksia uudelleen ja uudelleen aineistosta alkoi nousta esille selkeitä yhteneväisyyksiä. Vaikka itse kiusaamiskertomuksissa esiintyi vaihtelua, osoittautuivat kiusaamisen seuraukset kuitenkin keskenään melko samankaltaisiksi. Kokosin toistuvista seurauksista listan, johon merkitsin myös, monessako kertomuksessa sama asia toistui. Lista on nähtävissä alla olevasta taulukosta (Taulukko 1):

Kiusaamisen toistuvat seuraukset

Toistuva seuraus	Esiintyminen aineistossa (X/25)
Masentuneisuus	7/25
Ahdistuneisuus	4/25
Sosiaalisten tilanteiden pelko	10/25
Ongelmat ihmissuhteissa	11/25
Itsetunto-ongelmat	12/25
Voimaantumisen	2/25
Kiusatun muuttuminen kiusaajaksi	3/25

Taulukko 1. Kiusaamisen toistuvat seuraukset

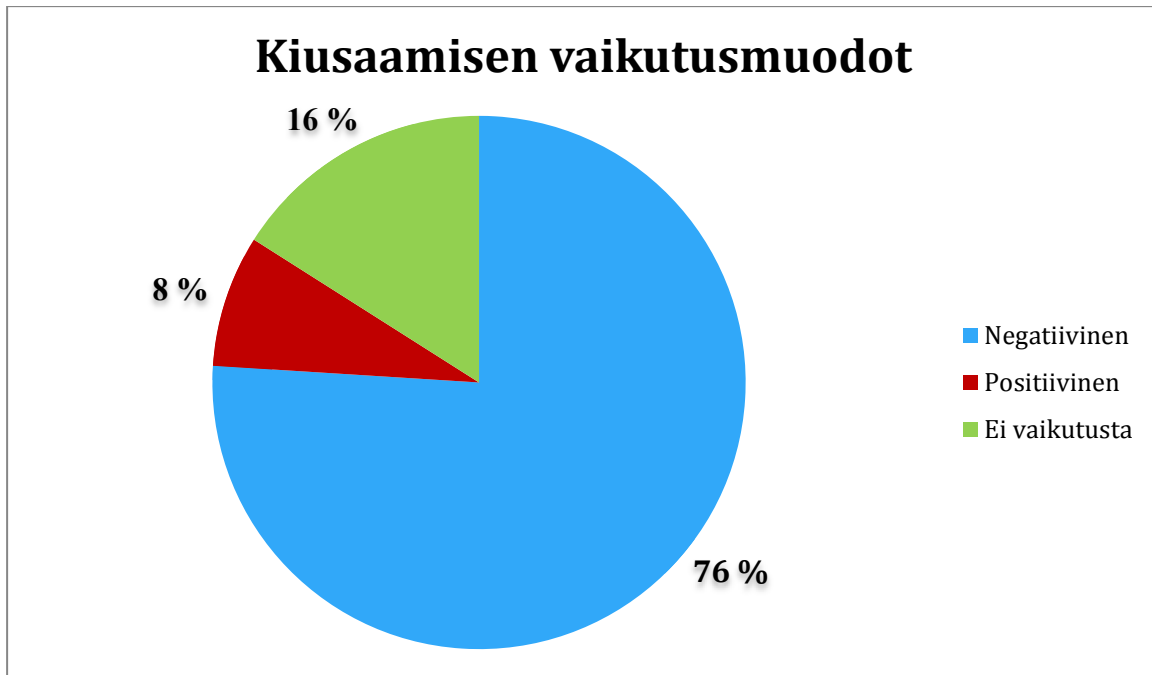
Tiettyjen seurausten toistumisen useissa eri kertomuksissa voi olettaa olevan osoitus niiden johtuvan nimenomaan kiusaamisesta. Vaikka osassa kertomuksista kertojat kertovat heidän ongelmiansa taustalla olevan myös muita tekijöitä, on silti oletettavaa, että juuri kiusaamisella on ollut suuri vaikutus ongelmien synnylle. Seuraavassa luvussa käyn läpi tutkimuksen tuloksia, avaten edellä mainittuja kiusaamisen jälkiseurauksia tarkemmin.

5 Tutkimuksen tulokset: Kiusaamisen jälkiseuraukset

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tulokset. Olen lähestynyt aineistoa teoriasidonnaisesti, eli olen etsinyt aineistosta jo taustateoriassa esille nousseita asioita. Tämän lisäksi olen kuitenkin antanut äänen myös aineistolle itselleen, joka on mahdollistanut uusien aiemmissä teorioissa esittämättömien asioiden esille nousun. Olen jakanut esille nousseet jälkiseuraukset alalukuihin tulosten selkeyttämiseksi. Alaluvut sisältävät aineistosta tehtyjä päätelmiä, joita tuen sekä perusteluilla että lainauksilla eri kertomuksista. Lainaukset on merkitty lyhentäen sana ”Vastaaja” kirjaimella ”V”, jonka lisäksi kirjaimen perään on merkitty vastaajan numero. Merkintöjen tarkoituksena on erottaa eri vastaajien kertomuslainaukset toisistaan.

5.1 Kolme vaikutusmuotoa

Entisten kiusattujen kiusaamisen vaikutusten kokemisessa on eroja. Olen jakanut kokemukset aineiston perusteella lukeutuviksi kolmeen eri pääluokkaan: Negatiivisiin ja positiivisiin vaikutuksiin, sekä vaikutuksettomiin. Vaikutusmuotojen jakautuminen tutkimusjoukon sisällä on kuvattu alla olevassa kuviossa (Kuvio 1). Tulokset on muodostettu tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden kertomuksista. Jaottelu perustuu täysin entisten kiusattujen omaan kokemukseen kiusaamisen seurauksista. Tästä syystä henkilöt on jaettu kuuluvaksi tiettyyn ryhmään vain, mikäli hän itse on omin sanoin kuvaillut kokeneensa asiassa esimerkiksi positiivisia vaikutuksia.

Kuvio 1. Kiusaamisen vaikutusmuodot

Suurimman joukon kuviossa muodostavat kiusaamisen *negatiiviset vaikutukset*. Tähän ryhmään lukeutuu peräti 76 % tutkimukseen osallistuneista (19 henkilöä 25:stä). Ryhmä muodostuu niistä henkilöistä, jotka eivät ole kuvanneet kiusaamisen heille aiheuttamia seurauksia positiivisiksi tai eivät kerro kokeneensa kiusaamista nykyelämänsä kannalta merkityksettömäksi. Ryhmään kuuluvat ovat kuvailleet kertomuksissaan erilaisia tässä tutkielmassa myöhemmin esiteltäviä negatiivisia vaikutuksia, joita kiusaaminen on heille aiheuttanut. Jotkut tutkimusjoukosta ottavat myös suuremmin kantaa mielipiteeseensä kiusaamisesta:

V12: ”Pelot ja traumat säilyy aikuisuuteen ja pahimmillaan syrjäyttää lapsen.” ”En koskaan voi unohtaa kiusaamiskokemuksia.”.

Henkilöt viittaavat ennen kaikkea kiusaamiskokemusten mieleenpainuvuuteen, joka sopii Hamaruksen teoriaan kiusaamismuistojen mieleenpainuvuudesta (Hamarus, 2012, 53-57). Entiset kiusatut kuvailevat kertomuksissaan kiusaamiskokemustensa rinnalla kokemiaan tunteita. Useissa kertomuksissa nimetään muun muassa tunteet häpeä, suru, viha, pelko, hämmennys ja katkeruus. Hamarus on nostanut tutkimuksessaan esille samoja tunteita, kuin tähän tutkimukseen osallistuneet kiusatut ovat nimenneet. Hamaruksen teorian mukaan nämä tunteet esiintyvät kiusaamisen yhteydessä usein hyvin voimakkaina, jolloin ne yhdessä tapahtuman kanssa muodostavat tunnemuiston. Tunnemuistoa Hamarus kuvaa erityisen

voimakkaana ja mieleenpainuvana muistona, jolloin se on lähes mahdoton unohtaa. (Hamarus, 2012, 53-57.) Myös Eysenck ja Keane toteavat muiston olevan erityisen mieleenpainuva silloin, kun muistoon liittyvän kokemuksen kokemiseen liittyy erityisen vahva tunne (Eysenck & Keane, 1995, 188-190.)

Toisiksi suurimman joukon jaottelussa muodostaa ”*Ei vaikutusta*” -nimellä nimetty osio. Tämä ryhmä muodostuu niistä tutkimukseen osallistuneista, jotka ovat omin sanoin ilmaisseet, ettei kiusaaminen ole vaikuttanut heidän nykyelämäänsä. Asia on ilmaistu muun muassa sanoin:

V6: ”*En koe, että 1-2 –luokilla tapahtunut kiusaaminen vaikuttaa arkielämääni enää millään tavalla.*”.

V 15: ”*Eivät kovinkaan vaikuta enää arkielämään, en ole enää kiusattu.*”.

V24: ”*Muistot kiusaamisesta nousevat välillä pintaan, mutta eivät vaikuta negatiivisesti.*”.

Tähän ryhmään tutkimukseen osallistuneista kuuluu 16 % (4 henkilöä 25:stä). Aineistosta ei nouse selkeästi esille tiettyjä asioita, jotka voisivat olla tapahtumien vaikuttamattomuuden takana. Yhdessä tapauksista kertoja kertoo, ettei muista kiusaamisesta juuri mitään. Tässä tapauksessa asiaan voi vaikuttaa se, että kiusaaminen tapahtui kiusatun ollessa ensimmäisillä luokilla. Lisäksi kertoja kertoo, että kiusaamiseen puututtiin tuolloin puhuttelemalla kiusaajia. Asiaan vaikuttaneista tekijöistä on kuitenkin vaikeaa muodostaa tarkkaa päätelmää ilman tarkempia muistoja tapahtumista ja tapahtuman herättämistä tunteista. Muissa tapauksissa kertojat kuvaavat päässeensä kiusaamisesta yli päästessään ylemmäs sosiaalisessa hierarkiassa tai lakattuaan olemasta tekemisissä kiusaajansa kanssa.

Pienimmän joukon jaottelussa muodostavat tapaukset, joissa kiusaaminen on saanut aikaan *positiivisia vaikutuksia*. Tähän joukkoon lukeutuu 8 % tutkimukseen osallistuneista (2 henkilöä 25:stä). Tähän joukkoon ovat lukeutuneet ne tutkimukseen osallistuneet, jotka ovat kuvailleet kiusaamisen seurauksia suoraan positiivisiksi.

V2: ”*Se että jäi niin paljon alakynteen kaikessa kasvatti minusta vahvemman ihmisen; Olen mm. rehellinen/suorasanainen, auttava, avoin.*”.

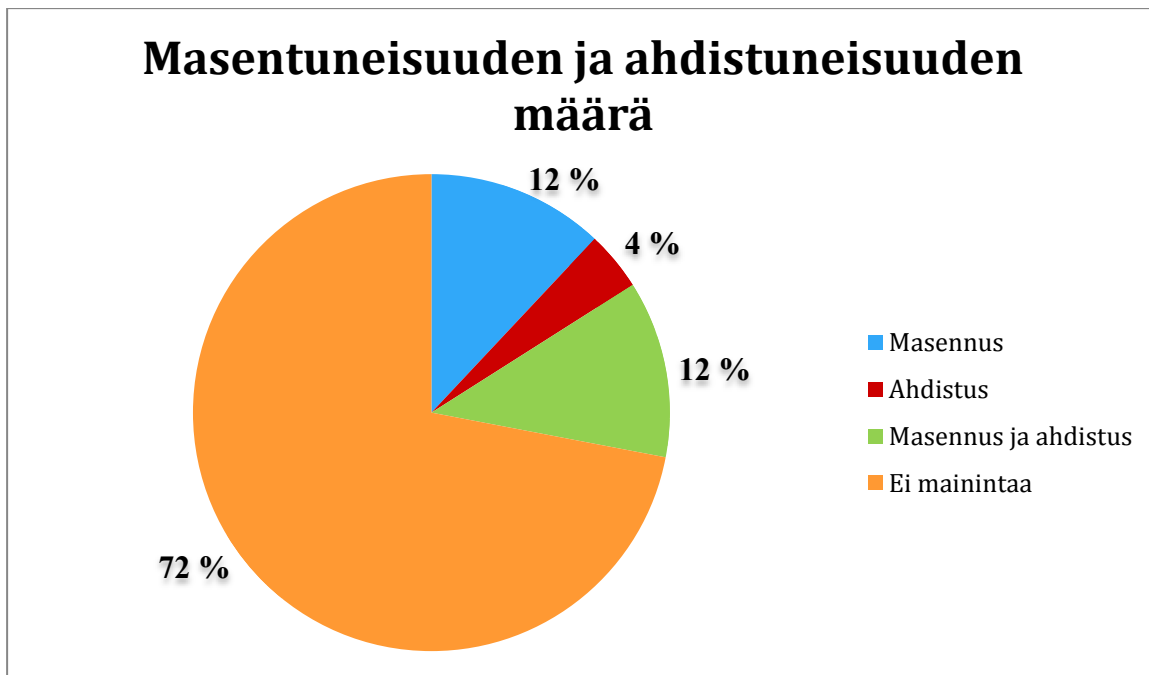

V3: ”Kiusaaminen on kuitenkin jollain tavalla myös vahvistanut minua. Varsinkin silloin kun näen entisiä kiusaajiani olen ylpeä itsestäni että olen kiusaamisesta huolimatta saanut elämässäni niitä asioita joista olen ikäni haaveillut.”

Molemmissa tapauksissa kokemukseen viitataan sanalla ”vahvempi”. Kumpikin kertoja kokee kiusaamiskokemustensa vahvistaneen heitä ihmisenä, joka sopii teoriaan kiusaamisen vaikutuksesta voimaannuttavana tekijänä (Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 50-54; Hamarus, 2012, 93-98; Holmberg-Kalenius, 2008, 47-49). Kiusaamisen asemaa voimaannuttavana tekijänä on kuitenkin vaikeaa arvioida tämän tarkemmin, sillä voimaantumisen syitä kiusaamisen seurauksena ei ole juuri tutkittu. Kiusattujen vastauksista ei myöskään pysty näkemään, onko voimaantumisen taustalla ollut joitain tiettyjä tapahtumia tai toimia.

5.2 Masentuneisuus ja ahdistuneisuus

Masentuneisuus ja ahdistuneisuus on nimetty eräiksi merkittävimmistä kiusaamisen seurauksista. Takizawa, Maughan ja Arsenault totesivat 50-vuotisessa kiusaamistutkimuksessaan, että kiusaaminen aiheutti kiusatuille erityisesti masentuneisuutta ja ahdistuneisuutta vielä vuosia kiusaamisen jälkeen (Takizawa, Maughan & Arsenault, 2013). Myös tekemässäni kyselyssä masentuneisuus ja ahdistuneisuus nousivat esille suhteellisen yleisinä kiusaamisen jälkiseurauksina. 12 % tutkimukseen osallistuneista ilmoitti kärsivänsä masennuksesta ja 4 % ahdistuneisuudesta kiusaamisen seurauksena. Tämän lisäksi toiset 12 % osallistuneista ilmoittivat kärsivänsä selvästi sekä masennuksesta että ahdistuneisuudesta. Prosenttimäärät on esitetty myös alla olevassa kuviossa (Kuvio 2).

Kuvio 2. Masentuneisuuden ja ahdistuneisuuden määrä

Osa tutkimukseen osallistuneista uskoo masennuksen tai ahdistuneisuuden johtuvan suoraan kiusaamisesta, kun taas osa uskoo kiusaamisen olleen yksi syy masentumiselle tai ahdistuneisuushäiriön puhkeamiselle muiden tekijöiden ohella.

V5: *“Kärsin yleisestä ahdistuneisuushäiriöstä, mutta en ole varma johtuuko se kiusaamisesta. seurauksena on kuitenkin ollut masennusta, jossa mieleen palaavat koulun aikana sanotut pahat asiat, jotka heikentävät jo valmiiksi huonoa itsetuntoani ja kaiken tekeminen vaikeutuu.”.*

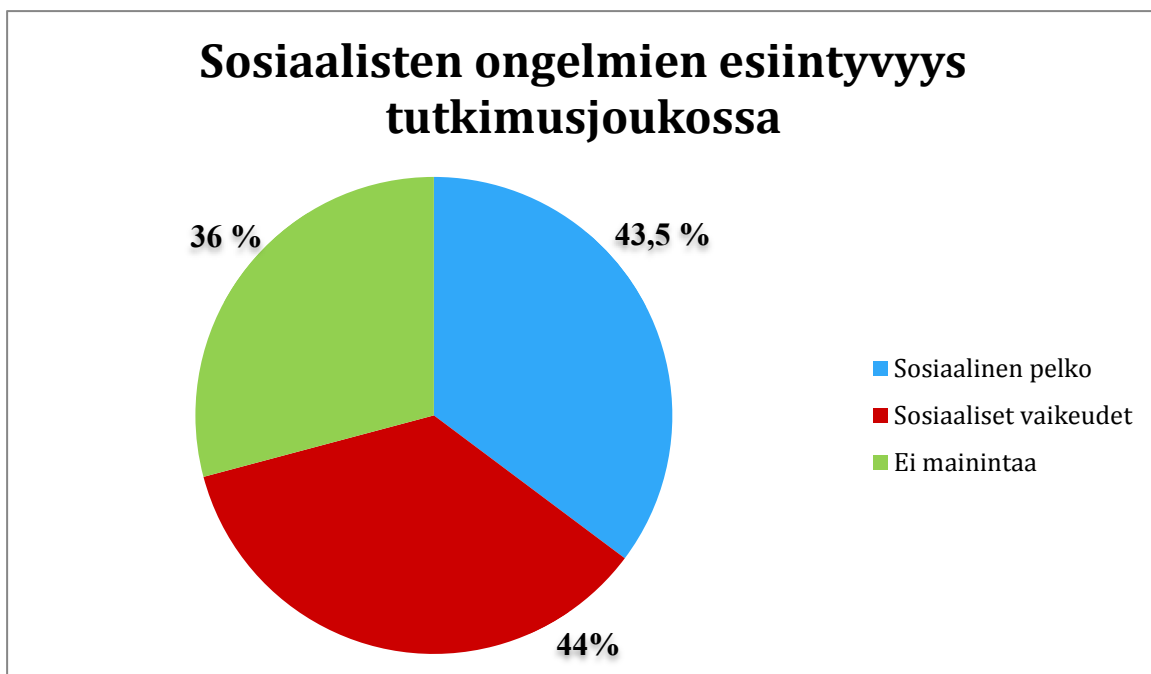
V1: *“Vaikka pääsyyt mielenterveysongelmille on muualla, on kouluaikaisella kiusaamisella ollut mielestäni myös osa.”.*

Masennuksen oireet ovat moninaisia. Oireisiin voivat kuulua muun muassa alentunut mieliala, väsymys, mielenkiinnon kohteiden muuttuminen mielenkiintoa herättämättömiksi ja ongelmat sosiaalisissa suhteissa. Oireiden kirjo on tätä luetteloa runsaasti laajempi, jonka lisäksi masentuneiden oireet voivat poiketa toisistaan huomattavasti (Romakkaniemi, 2011, 34-36). Näiden oireiden ilmeneminen ei myöskään suoraan osoita, että henkilö on masentunut. Tästä syystä ulkopuolisen on vaikeaa sanoa, onko joku masentunut vai ei. Tätä tutkimusta varten kerrotuissa kertomuksissa esiintyy useita viittauksia masennuksen oireisiin kuuluviin kiusaamisen vaikutuksiin. Vastauksia analysoidessa mieleen nousee helposti ajatus, että masennuksesta kärsivien joukko voi olla jopa aiemmin esitettyjä prosenttimääriä suurempi.

Masennuksen arvioiminen on kuitenkin vaikeaa ilman siihen hankittua pätevyyttä, jonka vuoksi en ole tehnyt tutkimuksessa tältä osin omia päätelmiä. Näin ollen olen lukenut masentuneiden joukkoon ainoastaan ne, jotka ovat kertomuksissaan suoraan kertoneet kärsivänsä masennuksesta.

5.3 Kiusaamisen sosiaaliset vaikutukset

Eräinä selkeinä kiusaamisen jälkiseurauksina aineistosta nousevat esille erilaiset sosiaaliset ongelmat. Näihin sosiaalisiin ongelmiin voidaan jakaa sosiaalinen pelko ja erilaiset vaikeudet sosiaalisissa tilanteissa. Tutkimukseen osallistuneista 43,5 % ilmoitti kärsivänsä sosiaalisesta pelosta ja 44 % erilaisista vaikeuksista sosiaalisissa tilanteissa. Osa näihin joukkoihin kuuluvista ilmoitti kärsivänsä molemmista sosiaalisista vaikeuksista. 36 % eivät maininneet kärsivänsä kummastakaan edellä mainitusta. Prosenttimäärät on esitetty myös kuviossa 3 (Kuvio 3). Yleisimmin sosiaalinen pelko nousi kertomuksissa esille ahdistuksena väkijoukoissa ja tilanteissa joissa kiusatut kohtasivat uusia ihmisiä. Erilaiset vaikeudet sen sijaan nousivat esille esimerkiksi luottamusvaikeuksina, vaikeutena muodostaa ystävyysuhteita tai itseluottamuksen puutteena keskustelutilanteissa.

Kuvio 3. Sosiaalisten ongelmien esiintyvyys tutkimusjoukossa

Kiusattu joutuu jatkuvasti toisten sortamaksi ja syrjimäksi. Jatkuva kiusaaminen ja petetyksi tuleminen vahingoittavat vähitellen kiusatun luottamustaitoja, jolloin hän voi tulla

epäluuloiseksi ihmisiä kohtaan. Joskus myös epäonnistunut kiusaamiseen puuttuminen tai täysin puuttumatta jättäminen voi viedä pohjan kiusatun luottavaisuudelta. Kiusattu ei tällöin esimerkiksi kykene muodostamaan vahvoja ihmissuhteita tai avautumaan omista asioistaan. Pelko petetyksi tulemisesta muodostuu liian suureksi. (Hamarus, 2012, 94-95; Lämsä, 2009, 70.)

Syrjintä, pilkka ja petetyksi tuleminen näyttävät aineiston perusteella vaikuttaneen kiusattuihin muun muassa tehden heistä sosiaalisesti varautuneempia, epäluottavaisia, epävarmoja omasta asemastaan ryhmässä, sekä joissain tapauksissa miellyttämishaluisia muita kohtaan. Entiset kiusatut ovat kertoneet kertomuksissaan sosiaalisista ongelmistaan seuraavasti:

V19: *“Pelkään ihmisiä ja heidän suhtautumistaan, en osaa mennä luontevasti joukkoon, vaan vetäydyn sivuun ja jään yksin.”.*

V14: *“Koen ettei itseluottamukseni ja -tuntoni ole sillä tasolla kun kuuluisi, varsinkaan sosiaalisissa tilanteissa.”.*

V10: *“Uusia ihmisiä kohdatessani ole usein kovin varautunut ja monet sosiaaliset tilanteet ovat usein vaikeita, tai ainakin vaikeampia kuin monelle, vaikka itsetuntoni on sittemmin kohentunut ja tutussa seurassa olen todella sosiaalinen.”.*

V3: *“Kiusaaminen sai minut pyrkimään miellyttämään muita koko ajan, jotta tuntisin itseni arvokkaaksi. En uskalla sanoa omia mielipiteitäni koska pitää olla samaa mieltä muiden kanssa ettei erotu joukosta.”.*

V1: *“Terapiassa olen puhunut esim siitä kuinka koen edelleenkin että minua ei oteta tosissaan tai hyväksyttyä mukaan samanvertaisena ja se tunne on samanlainen kuin kouluajan kiusaamisessa.”.*

Näillä käyttäytymistavoilla kiusatut pyrkivät suojelemaan itseään kiusatuksi joutumiselta. Epävarmuus itsestä ja omasta asemasta ryhmässä saavat kiusatun helposti pyrkimään miellyttämään muita ryhmän jäseniä, jotta he eivät joutuisi konflikteihin muiden kanssa tai näyttäisi omaa erilaisuuttaan. (Herkama, 2012, 52-53.)

Eräs tutkimukseen osallistuneista kuvailee häneen kohdistuneen kiusaamisen olleen muun muassa haukkumista, ystävän esittämistä ja pettämistä. Näiden kokemusten pohjalta hän kuvailee nykyistä luottamuskykyään seuraavasti:

V20: *“En edelleenkään luota ihmisiin kovin helposti, saatan olla pintapuolisesti kohtelias mutta en paljasta itsestäni mitään. Viritän ‘ansoja’ eli kerron jonkun epätoden ‘paljastuksen’ jollekin ja odottelen kuuluuko se huhuna hetken päästä. Aika monesti kuuluu.”.*

Kertoja toteaa, että hänen on vaikeaa luottaa ihmisiin, eikä hän kerro asioita itsestään. Hänen keinonsa testata ihmisten luotettavuutta kertoo luottamuksen puutteesta ja epäilyistä muita ihmisiä kohtaan. Kertoja olettaa, että mikäli hän paljastaa jotain itsestään, kertovat muut sen pian eteenpäin jollekin muulle. Kertoja toteaa myös, että useimmiten testi etenee hänen olettamallaan tavalla. Tapauksessa kiusaamisen ja kertojan nykyisen luottamustason välillä voidaan nähdä selkeä yhteys. Kertojan epävarmuus kumpuaa kiusaamisaikaisista petetyksi tulemisen tunteista, jonka seurauksena hän epäilee saman mahdollisesti toistuvan. Tilannetta vaikeuttaa myös se, että hänen ”ansansa” toteutuvat usein hänen olettamallaan tavalla, jonka seurauksena epäluottavaisuus todennäköisesti kasvaa.

Eräässä kertomuksessa luottamuksen puute ja muiden ihmisten aikeiden epäily nousee erityisen selkeästi esille:

V11: *“Minun oli vaikea päästää muita lähelleni. Olin myös itse muita kohtaan tyyli ja hyökkäsin verbaalisesti heti, kun vähänkin epäilin jonkun yrittävän pilailia kustannuksellani. Muut ihmiset tuntuivat lähtökohtaisesti pahantahtoisilta tai vähintään tyhmiltä. En halunnut olla se sinisilmäinen hölmö, jota kaikki vedättäisivät ja aina jos joku sanoi minulle yhdenkin ystävällisen sanan, oletin automaattisesti, että siinä oli joku koira haudattuna. Minusta tuli myös hyvin tietoinen omista sanomisistani ja tekemisistäni. Välillä vieläkin huomaan pelkääväni, että mitä tahansa, mitä sanon tai teen saatetaan jollain tavalla käyttää minua vastaan.”.*

Tapauksessa kiusaaminen oli kiusatun mukaan pääasiassa eristämistä ja ulkopuolelle jättöä, jonka lisäksi siihen liittyi jonkin verran fyysistä kiusaamista kuten tönimistä. Kertoja kertoo myös tunteneensa, että hänen jokaista tekoaan ja sanomistaan tarkkailtiin.

Kertomuksessa kertoja on todella epäileväinen muita ihmisiä kohtaan. Luottamusongelmat ja epäily ovat helposti verrattavissa hänen kokemaansa kiusaamiseen. Kiusattu on joutunut kohtaamaan jatkuvaa hyljeksintää ja arvostelua, jonka seurauksena hän on menettänyt luottamuksensa muihin ihmisiin ja heidän mahdolliseen hyvántahtoisuuteensa. Lisäksi

kertomuksesta käy ilmi, että kiusattu on muodostanut itselleen eräänlaisen suojakuoren pilkkaa vastaan: Hän on itse oletuksellisesti tyly ja sanallisesti hyökkäävä muita kohtaan. Tässä tapauksessa kiusaaminen ja sen mukanaan tuoma sosiaalinen epävarmuus ovat tehneet kiusatusta osittain aggressiivisen. Kyse on sinänsä lievistä aggressiivisuudesta, mutta se on silti helposti havaittavaa. Aggressiivisuus tulee tapauksessa esille sosiaalisissa tilanteissa. Vaikka aggressiivisuus onkin harvinainen reagointimuoto kiusaamiseen, toteaa Salmivalli sen kuitenkin olevan mahdollinen ja ilmenevän aina lievistä tapauksista vakavampiin (Salmivalli, 2010, 27).

Muutamassa tapauksista kertojat kertovat inhoavansa tai olevansa varautuneita lapsia tai nuoria kohtaan. Kiusaaminen on tapahtunut kertojien ja heidän kiusaajiensa ollessa lapsia tai nuoria, jonka vuoksi suhtautuminen lapsiin on säilynyt samana kuin kiusaamisaikoina. Kertomuksista nousee esille muun muassa seuraavanlaisia toteamuksia:

V8: *“Inhoa lapsia, pyrin välttämään tilanteita joissa joudun mm kävelemään teiniporukan ohi yksin.”.*

V25: *“Yhä välillä reppuselkäiset pojat saavat minut varpailleni ja kannan mukanaani itsepuolustusvälinettä. En ole sitä ikinä joutunut käyttämään, mutta jo sen mukana olo tuo turvaa.”.*

Kummassakin tapauksessa epävarmuus tulee esille kohdatessa tietyn tyyppisen joukon, kuten “teiniporukan” tai “reppuselkäiset pojat”. Ensimmäisessä tapauksessa kertoja pyrkii välttämään kyseisenkaltaisia ryhmiä, kun taas toisessa tapauksessa kertoja kantaa mukanaan välinettä, jolla voisi puolustautua tarpeen vaatiessa. Molemmat tapaukset kielivät ilmiselvästi epämiellyttävyydestä lapsi- tai nuorisojoukkoja kohdatessa. Molemmissa tapauksissa tilanteeseen liittyy myös jonkinlainen turvattomuuden tunne, joista toisessa kertoja arvioi olevan jopa mahdollisesti väkivallanuhan tuntua.

Edellä esittämäni otteet kertomuksista kuvaavat entisten kiusattujen pyrkimystä vältellä negatiivisesti kokemaa ryhmiä. Kyseessä voi olla samankaltainen toimintatapa, kuin kiusattujen välitellessä kiusaajiaan. Kiusaajien kohtaaminen koetaan ahdistavaksi, jonka vuoksi heidän kohtaamistaan pyritään välttämään (Hamarus, 2012, 94-95). Eräät tutkimukseen osallistuneista kirjoittavat kertomuksissaan seuraavasti:

V15: *“Eivät kovinkaan vaikuta enää arkielämään, en ole enää kiusattu. Lapsena aisia oli vaikeampi, koetan sulkea huonot ihmiset elämästäni, asun eri paikkakunnalla kuin he.”*

V19: *“Se tyttö, joka yläasteen alkaessa siirtyi muiden kaveriksi, otti muutama vuosi sitten yllättäen yhteyttä mesen kautta. -- Olisimme kuroneet väliin jääneet vuosikymmenet umpeen ja puineet rankkaa tilannettamme. Olin todella ällistynyt viestistä. -- Vastasin lyhyesti, etten halua tavata.”*

V24: *“Muistot kiusaamisesta nousevat välillä pintaan, mutta eivät vaikuta negatiivisesti. Koen helpottavaksi tekijäksi, etten ole kiusaajien kanssa nykyisin tekemisissä.”*

Jokaisessa näistä kertomuksista kertojan kokevat helpotusta siitä, etteivät he ole enää tekemisissä kiusaajiensa kanssa tai saadessaan kieltäytyä tapaamispyynnöstä. Näin he saavat vältetyksi muistot kiusaamisesta ja sitä kautta muistojen aiheuttaman tuskan ja ahdistuksen (Hamarus, 2010, 94-95).

5.4 Itsetunto-ongelmat

Jopa 48 % tähän tutkimukseen osallistuneista kertoi kiusaamisen aiheuttaneen heille itsetunto-ongelmia (Kuvio 4). Useat tutkijat nimeävät itsetunto-ongelmat ja minäkuvan muutokset kiusaamisen seurauksiksi: Kiusatun kohtaama pilkka ja syrjiminen horjuttavat hänen omaa käsitystään itsestään, jolloin kiusattu alkaa helposti nähdä itsensä sellaisena kuin kiusaajat hänet kuvailevat. Kiusattu ei enää arvosta itseään ja näkee kiusaamisen syiden löytyvän hänestä itsestään. (Holmberg-Kalenius, 2008, 32-33; Hamarus, 2012, 98; Herman, 1999, 33-42; Salmivalli, 2010, 25-30; Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 55-56; Swearer, Song, Cary, Eagle & Mickelson, 2001, 98-100; Rivers, Duncan, Besag, 2007, 130; Lämsä, 2009, 70.)

Kuvio 4. Itsetunto-ongelmien esiintyvyys tutkimusjoukossa

Eräässä tämän tutkimuksen aineistoon kuuluvassa kertomuksessa kirjoittaja kuvailee itsetunto-ongelmiaan seuraavasti:

V13: ”*Oma itsetuntoni on todella alhainen. Lukioaikana pahimmassa tapauksessa peiliin katsominen on saanut itkemään, koska pidin itseäni niin rumana. Olen myös sairastunut syömishäiriöön, ja säädellyt omia ruokailuitani ja oksentanut tahallisesti ruokailun jälkeen.*”.

Tapauksessa kertojaa oli kiusattu muun muassa nimittelemällä ja rumaksi haukkumalla. Kertomuksesta on nähtävissä, kuinka kiusattu alkaa helposti uskoa kiusaajien väitteitä. Kertoja ei enää kyennyt katsomaan itseään peilistä ajattelematta kiusaajiensa haukkuja vaan alkoi nähdä itsensä haukkujen ja pilkan kautta. Kuten Lämsä (2009) toteaa, ei itsetunto palaudu hetkessä ja on itseluottamuksen ja itsetunnon menetys siksi vaikea ongelma (Lämsä, 2009, 75-80). Tämän lisäksi tässä tapauksessa itsetunto-ongelmat käynnistivät kertojassa syömishäiriön.

Eräässä toisessa kertomuksessa kertoja pohtii syitä kiusaamiselleen seuraavasti:

V19: “*Joko minussa on synnynnäisiä ominaisuuksia tai kokemukset aiheuttavat käytöstä, joka altistaa kiusaamisen kohteeksi joutumiselle. Pelkään ihmisiä ja*

heidän suhtautumistaan, en osaa mennä luontevasti joukkoon, vaan vetäydyn sivuun ja jään yksin.”.

Tapauksessa kiusattu hakee kiusaamisen syytä itsestään ja uskoo kiusaamisen johtuneen jostain hänelle synnynnäisestä tai vähitellen kehittyneestä piirteestä. Ajattelumalli on ominainen kiusatuille. Espelagen ja Asidaon mukaan kiusatun kuullessa jatkuvasti kiusaamisen syiden olevan hänessä itsessään, hän alkaa itsekin uskoa väitettä. Kiusattu näin ollen hyväksyy roolinsa ja saattaa jopa ajatella, että hän ansaitsee tulla kiusatuksi poikkeavuutensa vuoksi. (Espelage & Asidao, 2001, 54-55.)

Kertojan kokemus omasta erilaisuudestaan vaikuttaa kumpuavan hänen kiusaamiskokemuksistaan. Kertomuksesta kuitenkin selviää, että myös hänen vanhempiansa asennoituminen kiusaamiseen on saattanut vaikuttaa hänen näkemykseensä itsestään. Kertoja kertoo vanhempiansa asenteista seuraavasti:

V19: *“Vanhempieni mielestä kiusatuksi joutuvat ovat itse syypäitä, koska naurettavat surkimukset suorastaan houkuttelevat kiusaamaan ja ovat häpeäksi vanhemmilleen. Tämä asenne tietysti lisäsi häpeäntunnetta enkä ole koskaan voinut puhua asiasta kenellekään.”.*

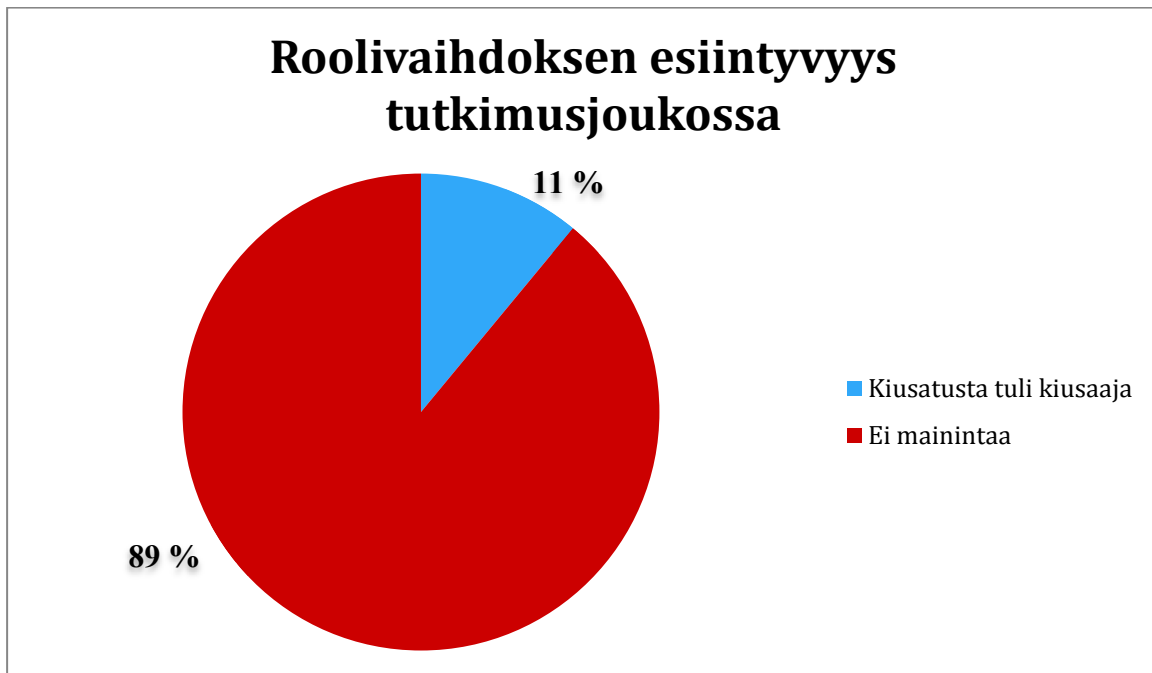
Espelagen ja Asidaon tutkimuksen mukaan myös lapset kokevat joidenkin olevan toisia helpompia kiusaamisen kohteita. Helpoiksi uhreiksi nähtiin keskimääräistä heikommat lapset ja ne, jotka hyväksyivät roolinsa kiusattuina. Erään haastatteluun osallistuneen tytön mielestä jotkut kiusatut jopa hakeutuivat kiusaamistilanteisiin. (Espelage & Asidao, 2001, 54-55.) Kiusaamiskokemukset ja vanhempien asennoituminen kiusaamiseen voivat näin selittää kertojan kokemusta itsestään helppona uhrina. Kertoja on kiusaamisaikana ajettu tilanteeseen, jossa hän ei ole voinut kuin hyväksyä tilanteensa. Tämän asian johdosta hänen minäkuvansa on osin hämärtynyt ja hän on alkanut elää uskoen muiden väitteisiin.

5.5 Kiusatusta kiusaajaksi

Joissain tapauksissa kiusattujen on todettu alkaneen itse kiusaajiksi (Salmivalli, 2010, 27). 11 % tähän tutkimukseen osallistuneista entisistä kiusatuista ilmoitti alkaneensa kiusaajiksi jossain vaiheessa kiusatuksi tulemisen jälkeen (Kuvio 5). Kertomuksissaan he kertovat roolivaihdoksen takana olleen muun muassa kostonhimoa ja hyväksynnän hakemista:

V20: ”Minusta joukko oli pelkästään kiusaajia, joten aloin kiusata myös kostonomaisesti.”.

V7: ”Mutta sen mitä kiusaaminen aiheutti oli se, että päästessäni luokan sosiaalisessa hierarkiassa pohjalta hieman ylöspäin, aloin itse kiusata alempana olevia, koska koin saavani sillä hyväksyntää.”.

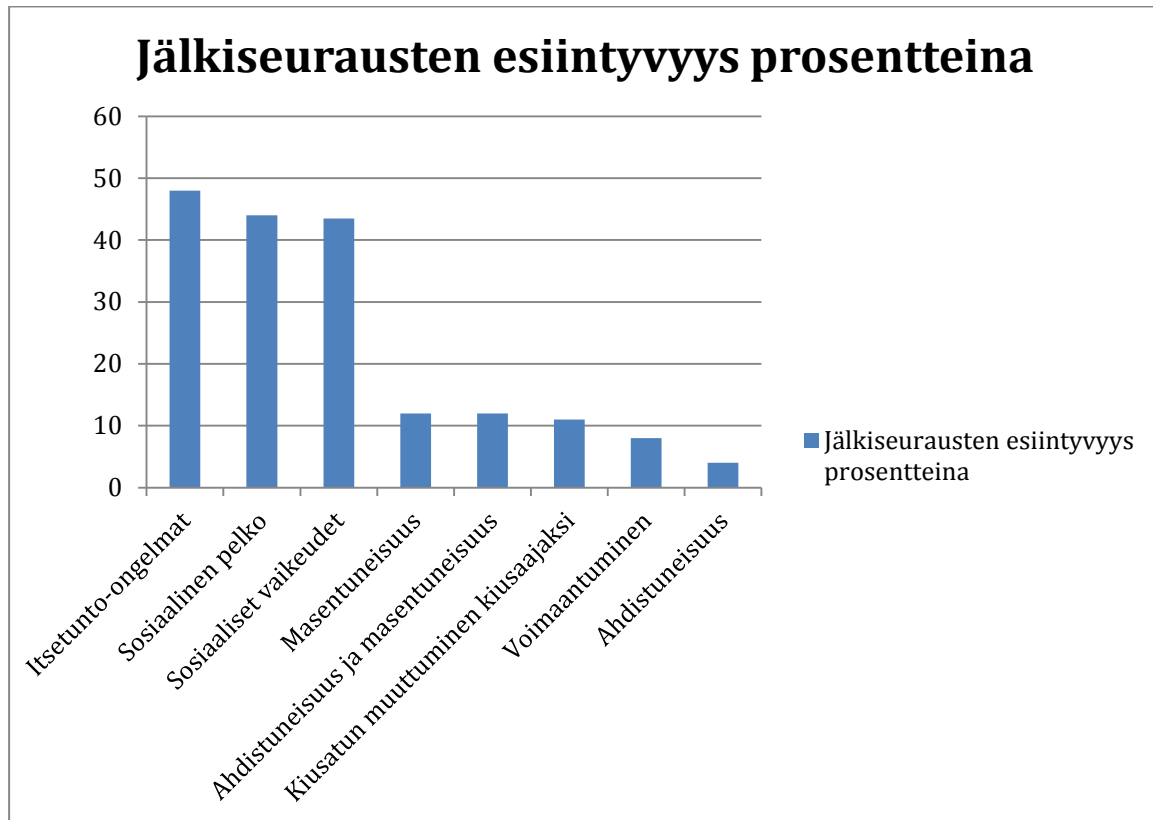
Kuvio 5. Roolivaihdoksen esiintyvyys tutkimusjoukossa

Eräissä kertomuksissa kiusaaminen toimi myös keinona puolustautua kiusatuksi tulemista vastaan:

V2: ”Unohtamatta sitä kun minua kiusattiin ja alkoin pistämään hanttiin niin minusta tuli kiusaaja, mutta en muista miten ja milloin se loppui.”.

Salmivalli kuvailee kiusattujen muuttuvan joissain tapauksissa kiusaajiksi, mikäli heidän aggressiivisuutensa lisääntyy kiusaamisen johdosta. Hän kuvailee aggressiivisuuden lisääntymistä kuitenkin harvinaisempana kuin aggressiivisuuden vähentymisen. (Salmivalli, 2010, 27). Tässä aineistossa väittämän voi todeta todeksi, sillä kiusaajiksi muuttuneiden kiusattujen määrä on vähäinen. On kuitenkin tärkeää huomioida, että harvinaisuudestaan huolimatta kyseisenkaltaisia poikkeuksia löytyy.

Tämän luvun lopuksi esitän vielä tutkimuksessa esille nousseet kiusaamisen jälkiseuraukset kuvion avulla, joka hahmottaa jälkiseurausten esiintyvyyttä tässä tutkimusjoukossa (Kuvio 6):

Kuvio 6. Jälkiseurausten esiintyvyys prosentteina

Kuvion mukaan Itsetunto-ongelmat nousivat tässä tutkimuksessa yleisimmiksi kiusaamisen jälkiseurauksiksi (48 %). Kaksi muuta huomattavaa jälkiseurausmuotoa ovat sosiaalinen pelko (44 %) ja sosiaaliset vaikeudet (43,5 %). Masentuneisuus (12 %), ahdistuneisuus ja masentuneisuus (12 %) sekä kiusatun muuttuminen kiusaajaksi (11 %) ovat esiintyvyydeltään hieman yli 10 %. Voimaantumisen (8 %) ja ahdistuneisuus (4 %) taas jäävät hieman alle 10 % esiintyvyydeltään. Painotan edelleen, että nämä prosenttilukemat koskevat ainoastaan tämän tutkimuksen tutkimusjoukkoa, eikä niitä voi yleistää koskemaan kiusaamisen jälkiseurauksia yleisesti. Tutkimuksen päätavoitteena on selvittää, mitkä kiusaamisen jälkiseuraukset nousevat esille yleisimpinä aineiston perusteella. Koen kuitenkin mielenkiintoiseksi ja tärkeäksi esittää, kuinka jälkiseurausten yleisyys jakautui tässä tutkimuksessa.

6 Pohdinta

Tutkielmani viimeisessä luvussa pohdin tutkielmaani eri lähtökohdista. Ensimmäisenä pohdin tutkimuksen toteutuksen onnistuneisuutta ja tutkimukseni tuloksia. Tämän jälkeen tarkastelen tutkielmani eettisyyttä ja luotettavuutta koskevia kysymyksiä, pyrkien perustelemaan tekemiäni valintoja. Lopuksi pohdin vielä tutkimukseni paikkaa tieteen kentällä, esittäen aiheen herättämiä ideoita mahdollisista jatkotutkimusmahdollisuuksista.

6.1 Pohdintaa tutkimuksen toteutuksesta ja tuloksista

Tutkielman tavoitteena oli selvittää, millaisia jälkiseurauksia kiusaamisella voidaan arvella olevan entisten kiusattujen kertomusten perusteella. Tutkimukseni on toteutettu monimenetelmäisenä tapaustutkimuksena. Menetelmävalintani ei ollut aluksi selkeä. Alkuperäisessä suunnitelmassani aioin käyttää narratiivista tutkimusta, sillä tarinamuotoinen aineisto tuntui palvelevan parhaiten tutkimuksen tarkoitusta. Tutkimus lähti kuitenkin kallistumaan eri suuntaan kuin alkujaan olin kuvitellut, jonka seurauksena päädyin lopulta käyttämään monimenetelmäistä tapaustutkimusta. Aineiston analysointi vaati mielestäni määrällisiä menetelmiä laadullisen menetelmän rinnalla. Tästä syystä monimenetelmäinen tapaustutkimus palvelee parhaiten tutkimustani, sillä monimenetelmäinen tutkimus sisältää sekä laadullisen tutkimuksen että määrällisen tutkimuksen menetelmiä (Eriksson & Koistinen, 2014, 9-10; Tashakkori & Creswell, 2007, 4-6). Määrällisen tutkimuksen menetelmillä aineistosta on mahdollista esittää numeerista tietoa, joka tarkentaa ja hahmottaa muutoin laadullisen tutkimuksen keinoin tuotettua tietoa (Eriksson & Koistinen, 2014, 9-10). Tapaustutkimus puolestaan painottaa tutkimuksen tutkivan ainoastaan tiettyä yhteneväistä joukkoa. Tapaustutkimus ei pyri luomaan uutta itsessään yleistettävää tietoa, vaan luo enemmän tukea tai haastetta aiemmalle tutkimukselle (Saarela-Kinnunen & Eskola, 2015, 180-190).

Laatimani ja käyttämäni kyselylomake löytyy tämän tutkielman lopusta liitteistä (Liite 1). Koen aineistonkeruumenetelmävalintani onnistuneena. Vapaamuotoinen sähköinen kyselylomake mahdollistaa kyselyn leviämisen laajalle ilman maantieteellisiä rajoituksia (Valli & Perkkilä, 2015, 108-110). Tästä syystä tutkimus on helppo saada koskemaan maantieteellisesti laajempaa joukkoa, eikä ainoastaan tiettyä aluetta. Sähköinen kyselylomake on myös taloudellinen ja nopeasti käyttöön saatavilla, eikä sen käsittelyssä ole juuri riskiä esimerkiksi tutkijan näppäilyvirheille (Valli & Perkkilä, 2015, 108-110). Kyselylomakkeen

sähköinen muoto on säästänyt aikaa tutkimuksen toteuttamisessa. Omalla kohdallani aineistonkeruumenetelmä mahdollisti nopean aineistonkeruun ja nopean analyysivaiheen aloittamisen.

Kyselylomakkeeni ei edusta perinteisintä mahdollista kyselylomaketta, vaan kysymykset ovat suuntaa antavia ja kysymyksiin vastaamisen voi tehdä vapaamuotoisesti. Valintani perustui haluun olla johdattelematta osallistujia liikaa suorilla kysymyksillä. Sen sijaan kysymykset antavat esimerkkejä asioista, joista osallistuja voi kertoa. Kyselylomake antaa kuitenkin tilaa osallistujan omille kokemuksille siitä, millaiset asiat hän kokee merkittävänä kertoa. Valli korostaa erityisen tarkkaan juuri kyselylomakkeen kysymysten suunnittelua ja muotoilua, sillä kysymykset vaikuttavat aina automaattisesti kerätyn aineiston laatuun (Valli, 2015, 84-85).

Kuten edellä olen jo todennut, keräsin kyselylomakkeellani yhteensä 33 vastausta, joista 25 kelpasivat lopulta tutkimukseen. Osa vastauksista karsiutui tutkimuksesta muun muassa liian suppeiden vastausten vuoksi. Karsinnalla pyrin ehkäisemään liian täsmentämättömän tiedon päätyminen analysoitavaksi, sillä puutteelliset kertomukset saattaisivat jättää liikaa tilaa omille oletuksille asioista ja vääristää tutkimustuloksia. Jäljelle jääneet vastaukset antoivat laajasti tietoa halutuista aiheista, tuoden esille kunkin osallistujan yksilöllisiä ja henkilökohtaisia kokemuksia kiusaamisesta. Kerättyjen esitietojen pohjalta pystyin nopeasti toteamaan, että kysely oli saavuttanut laajasti eri sukupuolten, ikäluokkien, koulutus- ja työasemien edustajia.

Tutkimukseni analysointimenetelmänä toimii sisällönanalyysi. Analyysimenetelmä perustuu tekstianalyysiin, jossa tutkittavasta aiheesta muodostetaan tiivistetty kuvaus. Analyysin tavoitteena on löytää aineistosta yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia joko eri aineiston osien tai aineiston ja pohjateorian välillä. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 105-116.) Aineistoani analysoidessani vertasin kertomuksista esille nousevia asioita aiempaan tutkimukseen. Kiinnitin huomiota erityisesti juuri tutkimukseen osallistuneiden kertomuksiin kiusaamisen vaikutuksista heidän elämäänsä. Vertasin osallistujien kuvailemia kiusaamisen jälkiseurauksia aiemmin tehdyissä tutkimuksissa esille nousseisiin seurauksiin. Tämän lisäksi vertasin kertomuksia keskenään kirjaten ylös, kuinka usein mikäkin taustateoriasta esille noussut seuraus toistui. Mikäli jokin seuraus toistui riittävän monta kertaa eri kertomuksissa, arvioin seurauksen luotettavaksi kirjata tutkimuksen tuloksiin. Analyysi on siis niin sanottua vuoropuhelua aiemman tutkimuksen ja aineiston välillä, johon tuon mukaan omia päätelmiäni. Lisäksi käytin analysoinnissa monimenetelmäisen tutkimuksen mukaisesti

määrällisiä menetelmiä laadullisen rinnalla. Määrälliset menetelmät tulivat osaksi analyysiani kirjatessani tutkimustuloksia ylös numeerisesti eri taulukoihin. Samalla selvitin muun muassa eri kiusaamisen seurausten esiintyvyyssprosenttimääriä aineistosta. Määrällisten ja laadullisten menetelmien yhdisteleminen hahmotti tutkimuksen tuloksia paitsi itselleni, niin koen niiden selkiyttävän myös tutkimustulosten esittämistä tässä tutkielmassa.

Tutkimustuloksista nousee selkeästi esille muutamia yleisimpiä kiusaamisen jälkiseurausmuotoja. Tuloksista on myös nähtävissä kolme erilaista kiusaamisen vaikutusmuotoa: Kiusaaminen vaikuttaa kiusattuun joko negatiivisesti, positiivisesti, tai kiusaamisella ei ole vaikutuksia kiusattuun. Eniten kiusaamisella selviää olevan negatiivia vaikutuksia kiusattuun. 76 % osallistujista koki kiusaamisen vaikuttavan negatiivisesti heidän elämäänsä. Kiusaamiskokemuksiin viitataan mieleenpainuvina voimakkaita tunteita herättävinä kokemuksina. Hamarus, sekä Eysenck ja Keane toteavat voimakkaita tunteita sisältävien kokemusten olevan usein luonteeltaan erityisen mieleenpainuvia (Hamarus, 2012, 53-57; Eysenck & Keane, 1995, 188-190). Osallistujien kuvailemat tunteet kiusaamisajoilta ovat voimakkaasti negatiivisia, jonka lisäksi he kuvailevat tuntevansa samoja tunteita vielä nykyäänkin tietyissä tilanteissa. Tästä syystä arvioin, että kiusaamisen pitkäaikaisen negatiivisen kokemisen taustalla on juuri edellä kuvatun kaltainen voimakkaiden tunteiden muodostama muisto.

Toiseksi suurimpana ryhmänä aineistosta nousivat tapaukset, joissa kiusaamisella ei koettu olevan vaikutusta kiusatun nykyelämään. Tähän ryhmään kuuluu 16 % koko osallistujajoukosta. Siinä missä edellisessä joukossa kiusaamiskokemuksia kuvailtiin tunnepitoisina mieleen painuneina kokemuksina, tässä ryhmässä kiusaamisesta ei muistettu juuri mitään. Koska tähän ryhmään kuuluneet eivät muistaneet kiusaamiskokemuksista juuri mitään, oli tapauksista vaikeaa muodostaa päätelmiä. En pysy tarkkaan arvioimaan, mitkä asiat ovat vaikuttaneet kokemusten unohtumiseen. Arvaan kuitenkin, että asiaan on saattanut vaikuttaa kiusaamisesta kulunut pitkä aika, kiusatun tuolloinen nuori ikä ja kiusaamisen lyhytkestoisuus.

Kokemuksiaan positiivisina kuvailivat 8 % osallistujista. Kiusaamiseen suhtauduttiin yleisesti negatiivisena asiana, mutta kiusaamiskokemus koettiin tästä huolimatta osallistujia jollain tapaa vahvistaneena kokemuksena. Myös Hamarus, Holmberg-Kalenius ja Salmi ovat tutkimuksissaan todenneet kiusaamisella olevan toisinaan voimaannuttavia vaikutuksia (Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 50-54; Hamarus, 2012, 93-98; Holmberg-

Kalenius, 2008, 47-49). Kiusaamisen voimaannuttavien tekijöiden syitä ei ole juuri tutkittu, jonka vuoksi en pysty selittämään niitä tarkemmin tässä tutkielmassa. Arvioin kuitenkin, että kokemuksen takana voi olla jonkin henkilökohtaisen selviytymiskeinon löytäminen, joka on auttanut kiusatut yli negatiivisista tunteistaan.

Masentuneisuus ja ahdistuneisuus nousivat tutkimuksessa esille selkeinä kiusaamisen jälkiseurauksina. Osallistujista 12 % ilmoittivat kyselyssä kärsivänsä masennuksesta, 4 % ahdistuneisuudesta ja toiset 12 % sekä masennuksesta että ahdistuneisuudesta kiusaamisen seurauksena. Masentuneisuus ja ahdistuneisuus on todettu kiusaamisen seurauksiksi myös muissa kiusaamista tutkivissa tutkimuksissa. Muun muassa Takizawa, Maughan ja Arsenault saivat samankaltaisia tuloksia 50-vuotisessa kiusaamistutkimuksessa, jossa tutkimuskohteena olivat nimenomaan kiusaamisen pitkäaikaiset vaikutukset (Takizawa, Maughan & Arsenault, 2013).

Ahdistuneisuus alkaa yleensä jo kiusaamisvaiheessa. Mikäli ahdistuneisuutta ei hoideta riittävästi kiusaamisen loputtua, saattaa ahdistuneisuus säilyä pitkälle tulevaisuuteen. Pitkittynyt ahdistuneisuus toimii myös usein tekijänä masennuksen kehittymisessä. (Salmivalli, 2010, 25-30; Hamarus, 2012, 101; Rivers, Duncan ja Besag, 2007, 136-137; Cowie & Jennifer, 2008, 25.) Masennuksen oireita ovat esimerkiksi yleisesti masentunut mieliala, kiinnostustenkohteiden hiipuminen, voimavarojen vähentyminen, väsymys ja itsetunnon heikkeneminen (Romakkaniemi, 2011, 34-36). Ahdistuneisuus taas voidaan nähdä tunteena, etteivät kaikki asiat ole kunnossa. Pitkittynyt ahdistuneisuus luetaan usein ahdistuneisuushäiriöksi. Pitkittyneen ahdistuneisuuden oireita ovat muun muassa sosiaalisten tilanteiden pelko, pakko-oireet, määräkohtaiset pelot ja traumaperäinen stressihäiriö. (Fröjd, Kaltiala-Heino, Ranta, Von der Pahlen & Marttunen, 2009, 7-8.)

Masentuneisuus ja ahdistuneisuus vaikuttavat niistä kärsivän arkielämään. Masennuksesta kärsivän arki on usein ilotonta, jonka lisäksi masentunut kärsii voimattomuudesta (Romakkaniemi, 2011, 34-36). Ahdistuneisuus taas saattaa estää ahdistuksesta kärsivää tekemästä tiettyjä asioita: Se saattaa muun muassa estää ahdistunutta hakeutumasta sosiaaliin tilanteisiin, tai muihin ahdistusta herättäviin tilanteisiin (Fröjd, Kaltiala-Heino, Ranta, Von der Pahlen & Marttunen, 2009, 7-8). Masentuneisuuden ja ahdistuneisuuden voidaan siis katsoa toimivan merkittävänä rajoittimena näistä kärsivien henkilöiden elämässä. Vaikka kiusaaminen ei välttämättä aina yksin vaikuta masennuksen ja ahdistuneisuuden kehittymiseen, tulisi se kuitenkin nähdä vakavana riskinä näiden ongelmien synnyssä.

Masennus ja ahdistuneisuus pitävät sisällään monia erilaisia oireita, jotka vaihtelevat eri persoonien välillä (Romakkaniemi, 2011, 34-36; Fröjd, Kaltiala-Heino, Ranta, Von der Pahlen & Marttunen, 2009, 7-8). Oireita voi kuitenkin esiintyä myös muilla kuin masennuksesta ja ahdistuneisuudesta kärsivillä. Osa tämän tutkimuksen aineistoon kuuluvista kertomuksista sisältävät piirteitä masentuneisuuteen ja ahdistuneisuuteen viittaavista oireista. Kertojat eivät kuitenkaan suoraan nimeä kärsivänsä kummastakaan edellä nimetystä. Tässä kohtaa analyysiani pohdin, voinko lukea osallistujat masentuneiden tai ahdistuneiden joukkoon, mikäli he eivät suoraan kerro näistä ongelmista kärsivänsä. Toisaalta oireiden huomiotta jättäminen saattaisi vääristää masentuneiden ja ahdistuneiden lukumäärää, mutta toisaalta myös päinvastainen toiminta saattaisi vääristää tuloksia. Minulla ei ole diagnoosin tekemiseen pätevöittävää tutkintoa, eikä diagnooseja voi tehdä ainoastaan yhden kertomuksen perusteella. Tästä syystä valitsin jättää epävarmat tapaukset luokittelematta masentuneiden ja ahdistuneiden joukkoon. Näen kuitenkin merkittäväksi mainita, että myös muissa kuin tässä mukaan luetuissa kertomuksissa esiintyi samoja oireita kuin kiusaamisen seurauksena masentuneilla ja ahdistuneilla. Vaikka kyse ei olisi suoraan masentuneisuudesta tai ahdistuneisuudesta, voidaan samankaltaiset tunteet kuitenkin lukea omaksi osakseen kiusaamisen jälkiseurauksia. Oireita ei tule vähätellä, vaan niiden olemassaolo on todettava huolestuttavina asioina masennuksen ja ahdistuneisuuden rinnalla.

Sosiaaliset ongelmat nousivat tutkimuksessa eräksi merkittävimmiksi kiusaamisen jälkiseurauksiksi. Sosiaalisiin ongelmiin luin sekä sosiaalisen pelon että erilaiset vaikeudet sosiaalisissa tilanteissa. Sosiaalisesta pelosta tutkimusaineistossa ilmoitti kärsivänsä 43,5 % osallistujista ja erilaisista vaikeuksista sosiaalisissa tilanteissa ilmoitti kärsivänsä 44 %. Luvut ovat merkittäviä, sillä ne lähentelevät jo melkein puolta osallistujamäärästä. Koska sosiaalisista ongelmista kärsivät lähes puolet osallistujista, on mielestäni perusteltua nimetä sosiaaliset ongelmat eräksi kiusaamisen yleisimmistä jälkiseurauksista. Väite saa vahvistusta myös aiemmasta tutkimuksesta, sillä muun muassa Hamarus, Holmberg-Kalenius ja Salmi, Salmivalli sekä Lämsä, Kiviniemi ja Pönkkö ovat todenneet tutkimuksissaan saman (Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 69-70; Salmivalli, 2010, 27; Lämsä, Kiviniemi & Pönkkö, 2009, 99).

Aiemmissä tutkimuksissa kiusaamisen on todettu aiheuttavan sosiaalisia ongelmia, sillä kiusattu on joutunut kiusaamisen aikana jatkuvasti syrjityksi ja petetyksi. Tämän on todettu vahingoittavan kiusatun luottavaisuutta, jonka seurauksena kiusatun on vaikeaa luottaa ihmisiin. (Hamarus, 2012, 94-95; Lämsä, 2009, 70.) Syrjityksi ja petetyksi tuleminen nousivat

esille myös tämän tutkimuksen kertomuksissa. Tämän seurauksena osallistujat kuvailivat olevansa nykyään varautuneempia, epäluottavaisia ja epävarmoja omasta asemastaan ryhmässä. Jotkut kuvailivat myös olevansa muita kohtaan miellyttämishaluisia, jotta tuntisivat itsensä arvokkaiksi. Miellyttämishalukkuus nousi aineistosta yllättävänä jälkiseurauksena, sillä sitä ei ole juuri mainittu muissa sosiaalisia ongelmia kuvailevissa tutkimuksissa. Eräs tutkimukseen osallistuneista taas kuvaili olevansa oletuksellisesti tyly ihmisiä kohtaan suojautuakseen kiusatuksi tulemiselta. Tässä tilanteessa sosiaalisten ongelmien voidaan katsoa ikään kuin sekoittuneen lisääntyneen aggressiivisuuden kanssa. Lievä aggressiivinen käytös toimii suojakuorena kiusaamista vastaan. Aggressiivinen käytös on kuitenkin Salmivallin mukaan yleensä harvinaista kiusatuille, mutta sitä ei tulisi missään nimessä unohtaa kiusaamisen jälkiseurauksena (Salmivalli, 2010, 27).

Joissain tapauksissa sosiaaliset ongelmat ja ennen kaikkea sosiaalinen pelko näyttäytyivät tietynlaisia ryhmiä kohdatessa. Kertomuksista kävi muun muassa ilmi, että lapsi- ja nuorisojoukot aiheuttivat ahdistusta osassa tutkimukseen osallistujista. Kiusatut ja kiusaajat ovat olleet tapauksissa kiusaamisen aikana lapsia tai nuoria. Tästä syystä lapsi- tai nuorisojoukkojen kohtaaminen voi herättää kiusatussa samoja tunteita kuin kiusaamisaikana (Herman, 1999, 33-42, 52; Lämsä, 2009, 71). Tutkimukseen osallistuneet kertoivat muun muassa välttelevänsä ahdistusta herättäviä joukkoja, jonka lisäksi yksi osallistujista kertoi kantavansa mukanaan itsepuolustusvälinettä tunteakseen olonsa turvallisemmaksi. Mielestäni etenkin nämä kertomukset korostavat sitä, kuinka voimakasta kiusaamisen aiheuttama sosiaalinen pelko voi olla. Siksi jälkiseurausten kehittymiseen olisi tärkeää pyrkiä vaikuttamaan osana kiusaamiseen puuttumista.

Sen lisäksi, että entisillä kiusatuilla on usein ongelmia muihin ihmisiin luottamisessa, esiintyy ongelmia myös itseluottamuksessa ja itsetunnossa. 48% tutkimukseen osallistuneista ilmoittivat kärsivänsä erilaisista itsetunto-ongelmista. Tähän joukkoon kuuluvat näkevät itsensä arvottomina tai vähemmän arvokkaina kuin muut ihmiset. Jotkut jopa kertoivat ajattelevansa, että heissä itsessään on kenties jotain joka houkuttelee muita kiusaamaan heitä. Osa myös vaikuttaa ajattelevan, että he ansaitsevat kiusaamisen. Useat tutkijat ovat pohtineet tätä ilmiötä ja ovat todenneet, että kiusatut alkavat ajan kuluessa uskoa asiat joita he kuulevat: Kiusatut ovat jatkuvasti ivan- ja pilkankohteina. Jatkuva pilkkaus ja vähättely saavat kiusatun vähitellen uskomaan kiusaajien sanoja, jolloin he alkavat nähdä itsensä sellaisena kuin kiusaajat heitä kuvailevat. (Holmberg-Kalenius, 2008, 32-33; Hamarus, 2012, 98; Herman, 1999, 33-42; Salmivalli, 2010, 25-30; Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi, 2015, 55-56;

Swearer, Song, Cary, Eagle & Mickelson, 2001, 98-100; Rivers, Duncan, Besag, 2007, 130; Lämsä, 2009, 70; Espelage & Asidao, 2001, 54-55.)

Alentunut itsetunto on vaikeaa korjata, jonka vuoksi itsetunnon heikkeneminen on vakava ongelma (Lämsä, 2009, 75-80). Itsetunto-ongelmat voidaan siis nähdä myös erityisen vaikeana kiusaamisen jälkiseurauksena. Siinä vaiheessa, kun itsetunto-ongelmat luetaan kiusaamisen jälkiseurauksiksi, ovat ongelmat jo syntyneet ja saattaneet kestää pitkänkin aikaa. Koska itsetunto-ongelmia on vaikeaa korjata, tulisi niiden syntymistä ehkäistä. Tässäkin tapauksessa kiusaamisen ennalta ehkäisy ja kiusaamiseen puuttumisen tapojen kehittäminen voisivat ehkäistä itsetunto-ongelmien syntyä kiusaamisen seurauksena.

Kuten aieminkin totesin, aiheuttaa kiusaaminen joissain tapauksissa aggressiivisuuden lisääntymistä. Joissain tapauksissa aggressiivisuus näkyi esimerkiksi tylynä käytöksenä muita kohtaan, mutta joissain tapauksissa lisääntynyt aggressiivisuus teki kiusatuista kiusaajia. Salmivalli toteaa tämän olevan eräs yleisimmistä tavoista, joilla lisääntynyt aggressiivisuus ilmenee (Salmivalli, 2010, 27). Tässä tutkimuksessa 11 % ilmoitti vaihtaneensa roolia kiusaamisen jälkeen kiusatusta kiusaajaksi. Vaihdoista perusteltiin muun muassa kostonhimolla ja hyväksynnän hakemisella. Kiusaamisesta voi siis sanoa tulleen puolustautumiskeino itseän kohdistuvaa kiusaamista vastaan.

Ilmiö on kiusaamisen kentällä valitettava, sillä näin kiusaamisen tuottamat jälkiseuraukset lähtevät kiertämään kiusatun vaihtuessa. Kiusaamisen jälkiseuraukset eivät hälvä roolin vaihtuessa, vaan toimivat juuri kannustimena kiusaamistoiminnalle: Oma epävarmuutta pyritään korjaamaan kiusaamalla. Voidaan jälleen pohtia, kuinka kiusaamisen kiertoön lähtöä voitaisiin ehkäistä. Siinä missä kiusaamistoimintaa hyödynnetään keinona suojautua itse kiusatuksi tulemiselta, tulisi tätä asiaa ehkäistä kiusaamiseen puuttumisella. Mikäli kiusaamiseen puututaan riittävän tehokkaasti, ei kiusattu joudu etsimään itse keinoja suojautua kiusaamiselta. Puuttumisen tulisi siis pyrkiä lopettamaan kiusaaminen ja vaikuttaa sen aiheuttamiin jälkiseurauksiin, mutta tuoda myös kiusatulle tunne siitä, että häntä todella autetaan. Juuri kiusatun kokemusta voisi pitää tärkeänä kiusaamiseen puuttumisessa: Tunteeko kiusattu, että hän saa apua ongelmaansa? Kiusaamiseen puuttuminen ei ole tehtävänä helppo, mutta sen haastavuus ei ole riittävä peruste sen laiminlyömiseen.

Tiivistettynä merkittävimpinä kiusaamisen jälkiseurauksina tutkimuksessani nousivat masentuneisuus, ahdistuneisuus, sosiaaliset ongelmat, itsetunto-ongelmat ja kiusatun muuttuminen kiusaajaksi lisääntyneen aggressiivisuuden johdosta. Tämän lisäksi kiusaaminen

saattaa kuitenkin vaikuttaa kiusattuun myös positiivisesti, luoden kiusatulle kokemuksen voimaantumisesta. Kiusaamisen myötä voimaantuneiden määrä on kuitenkin pieni verrattuna niihin, jotka ovat saaneet osakseen kiusaamisen negatiivisia vaikutuksia. Näin ollen kiusaamisen voidaan todeta vaikuttavan kiusattuun todennäköisemmin negatiivisesti. Tutkimuksen perusteella kiusaamisen pitkäaikaiset vaikutukset voidaan myös myöntää todellisiksi. Näiden toteamusten valossa on mielestäni merkittävää pohtia, kuinka jälkiseurausten syntymistä voidaan ehkäistä jo varhaisessa vaiheessa. Eräs mahdollisuus on pyrkiä kehittämään kiusaamiseen puuttumista niin, että se keskittyy yleisen puuttumisen lisäksi selvittämään kuinka kiusaaminen on jo vaikuttanut kiusattuun ja kuinka näitä vaikutuksia pystytään korjaamaan. Näen tärkeänä, että kiusattua ei jätetä yksin ongelmiansa kanssa vaikka itse kiusaaminen olisi jo loppunut. Ongelmien pitkittyessä kiusattu jää varmemmin ilman tarvitsemaansa tukea, jonka seurauksena ongelmat voivat kestää pitkälle tulevaisuuteen. Näitä tuloksia tarkastellessani ja pohtiessani koen, että tutkielmani on saavuttanut tavoitteensa luoda perusteita sille, miksi kiusaamiseen puuttumista tulisi kehittää keskittymään kiusaamisen lopettamisen rinnalla sen aiheuttamien ongelmien korjaamiseen.

6.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan tieteen etiikka tulisi lähteä aina liikkeelle etiikan vaikutuksesta tutkimukseen. Heidän mukaansa tutkimuksen eettisyyden saavuttamiseksi, tulisi tutkimuksesta esittää tiettyjä kysymyksiä. Kysymykset kohdistuvat muun muassa pohtimaan, millainen on hyvä tutkimus, mitä tutkimuksessa tutkitaan ja onko kaikkea hyväksyttävää tutkia, millaisia tuloksia tutkimuksessa on hyväksyttävää tavoitella ja millaisia keinoja tutkijan on hyväksyttävää käyttää? (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 125-126.)

Eettisyys tulee huomioida jokaisessa tutkimuksen vaiheessa. Ensimmäiset eettiset kysymykset nousevat esille valitessa tutkimusaihetta. Monikaan aihe ei itsessään ole eettisesti arveluttava, mutta eettiset kysymykset nousevat pintaan tutkimuskysymyksiä muotoillessa. Tutkimuskysymyksiä laatiessa tulisi pohtia, kenen ehdoilla tutkimus toteutetaan ja miksi tutkimus tehdään. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 129; Mäkelä, 2005, 9.) Omassa tutkimuksessani tutkimuskysymystä laatiessani lähdin liikkeelle pohtimalla, mistä asiasta kiusaamisen piirissä haluan saada tarkempaa tietoa. Päädyttyäni haluan tutkia kiusaamisen jälkiseurauksia minun tuli pohtia, millaisin keinoin asiaa voi tutkia ja millaisia tutkimuskysymystä aiheen tutkimisessa on mielekästä käyttää. Tutkimuskysymyksessäni pyrin tuomaan selkeästi esille

sekä tutkimusaiheeni että sen ketä tutkimus koskee: *Millaisia pitkäaikaisia vaikutuksia kiusaamisella voidaan katsoa olevan entisten kiusattujen kertomusten perusteella?* Tutkimusmenetelmien valinta on vaikuttanut tutkimuskysymyksen muotoutumiseen. Koska tutkimukseni on osaltaan tapaustutkimus, olen esittänyt tutkimuskysymyksen kysymään ainoastaan näkemystä kiusaamisen vaikutuksista absoluuttisen ja laajasti yleistettävän totuuden sijaan. Tässä tuon osaltaan myös esille tutkimuksen luonteen laadullisena tutkimuksena, jossa tutkimuksen analysointi perustuu tutkijan omiin päätelmiin ja näkemyksiin asiasta.

Mäkelä (2005) korostaa tutkittavien oikeuksien kunnioittamista tutkimuksessa. Hän toteaa tähän ja muihin eettisiin pohdintoihin liittyvän usein ristiriitoja. Ristiriitojen ratkaisemiseksi Mäkelä kokee erityisen tärkeäksi, että ristiriidat huomioidaan ja tunnustetaan. Ristiriitoja esiintyy muun muassa tutkittavien huomioinnin määrässä ja tavoissa. Tutkittavia tulee kunnioittaa, mutta heidän liika varjelemisensa tutkimuksessa on haitallista tutkimuksen tulosten kannalta. Mäkelä ehdottaa tällaisen ristiriidan ratkaisemiseksi tutkimuksen tarkastelua sekä tutkijan itsensä että tutkittavien näkökulmasta. (Mäkelä, 2005, 10.)

Ennen tutkimuksen toteutusta tutkittavien tulee olla riittävän tietoisia tutkimuksen tarkoituksesta ja heidän antamiensa tietojen käytöstä tutkimuksessa. Tutkimusta ei saa missään nimessä toteuttaa salassa ja ilman tutkittavien suostumusta. Tästä syystä tutkimukseen osallistuville tulee aina kertoa, mitä tutkimuksessa tutkitaan, kuinka heidän antamiaan vastauksia käytetään ja kuinka paljon heidän henkilöllisyytensä näkyy tutkimuksessa. Tämä tuo suojaa paitsi tutkimukseen osallistujalle, niin myös tutkijalle ja tutkimuksen eettisyydelle. Toisaalta tässäkin asiassa nähdään jonkin verran ristiriitoja. On vaikeaa määritellä, mihin rajaan asti tutkimukseen osallistujalle on tarpeellista kertoa tutkimuksen tarkoituksesta. Vaarana on, että jo tutkimuksesta kertominen osaltaan johdattelee osallistujaa, tai muutoin vaikuttaa hänen antamiensa tietojen totuudenmukaisuuteen. Asiaa voidaan tarkastella pohtimalla, mitkä kaikki tutkimuksen osat saattavat vaikuttaa tutkittavan halukkuuteen osallistua tutkimukseen. Riittäväksi tiedottamiseksi voidaan siis katsoa olevan tutkimuksen yleispiirteiden esille tuominen ja tutkittavan osallistumishalukkuuteen vaikuttavien asioiden erityispainottaminen. (Mäkelä, 2005, 12-14.)

Tutkimuksessani tutkimukseen osallistuneita on tiedotettu heidän vastaustensa käytöstä kyselylomakkeen alussa. Näin osallistujat ovat saaneet tiedon heidän antamiensa tietojen käytöstä tutkimuksessani ennen kuin ovat vastanneet kyselyyn. Kerroin kyselylomakkeen

alussa tutkimuksen käsittelevän kiusaamisen jälkiseurauksia, jolloin tutkittaville syntyy kuva tutkimuksen pääaiheesta. Tämän jälkeen kerroin tutkittavien osallistuvan tutkimukseen anonymisti luovuttaen ainoastaan muutamia esitietoja. Korostan aineiston pysyvän ainoastaan tutkimuksen toteuttajan, eli itseni nähtävänä. Huomautin kuitenkin, että tutkimusraportissa saatetaan käyttää osia osallistujien vastauksista, mikäli koen sen olennaiseksi tutkimuksen kannalta. Tutkimuksen raportoinnissa olen noudattanut antamiani lupauksia säilyttäen osallistujien anonymiyden ja lainaten ainoastaan osia heidän kertomuksistaan tutkimuksen tulosten esittämisen yhteydessä. Lainausten yhteydessä en tarkoituksellisesti esitä esimerkiksi osallistujien ikää, sukupuolta tai muita esitietoja, jotka saattaisivat rikkoa osallistujan anonymiyyttä. Tutkimukseen osallistuneille suunnattu info on nähtävissä tutkimuksen kyselylomakkeen alussa (Liite 1.).

Tutkimusmetodina tutkimuksessani toimi monimenetelmäinen tapaustutkimus. Pääpiirteiltään tutkimus on laadullista tutkimusta, mutta käytän myös määrällistä tutkimusta sen tukena. Tutkimuksessani määrällisen osuuden tarkoituksena on paitsi havainnollistaa tuloksia, myös tukea tutkimuksen luotettavuutta. Määrällinen osuus antaa tutkimuksesta numeerista tietoa muun muassa prosenttilukujen kautta, jolloin jaottelujoukkojen osuudet koko joukosta on helpompaa hahmottaa. Prosenttilukujen kautta lukija saa kielellisen raportoinnin rinnalle lukuja, joista pystyy näkemään kuinka suurista joukoista kunkin kiusaamisen jälkiseurauksen ilmenemisen osalta puhutaan. Näin tieto ei ole niin irrallista ja ainoastaan tutkijan sanan varassa, kuin sen ollessa pelkässä kielellisessä muodossa.

Vilka (2007) kuvailee määrällisesti tuotettua tietoa luotettavaksi muun muassa siksi, että mittauksista toistettaessa saadaan aina sama tulos tutkijasta riippumatta. Vilka huomauttaa kuitenkin, että määrällisessäkin tutkimuksessa on virhemahdollisuus. Oros ei välttämättä edusta täydellisesti perusjoukkoa, jolloin siitä saatu numeerinen tieto ei pidä paikkaansa. Virheitä voi sattua sekä tutkijan tarkastellessa aineistoaan että jo aineistoa kerätessä, mikäli tutkimuslomake ei ole riittävän tarkka. (Vilka, 2007, 149-150.) Koen kyseiset seikat eräänä kompastuskivenä tutkimuksessani, sillä jo joukkojen muodostaminen aineiston pohjalta toi vastaani välillä muutamia ristiriitoja. Esimerkiksi masennuksen ja ahdistuksen määrää joukossa mitatessani jouduin pohtimaan, luenko joukkoon ainoastaan masennuksen ja ahdistuksen suoraan nimenneet tutkittavat, vai myös ne jotka kuvailivat muutoin samankaltaisia oireita kuin masennukseen ja ahdistuneisuuteen liittyvät. Tässä kohtaa joukon määrääytymiseen liittyvät siis osaltaan tutkijan tekemät päätökset. Perustelen valintaani kuitenkin luotettavaksi: Valitsin lukea joukkoon ainoastaan masennuksen ja ahdistuneisuuden

suoraan nimenneet, sillä minulta ei löydy asiantuntijuutta määritellä muiden masentuneisuutta tai ahdistuneisuutta. Vastaavasti olen menetellyt muissa samankaltaisissa ristiriitatilanteissa.

Laadullisen tutkimuksen arviointi on koettu yleisesti haastavasti. Sen osalta ei kyetä tarkkaan kertomaan, millaista hyvä laadullinen tutkimus on. Laadullisessa tutkimuksessa kyetään kuitenkin noudattamaan tiettyjä hyvälle tutkimukselle asetettuja kriteerejä. Laadullisessa tutkimuksessa kyetään esimerkiksi vastaamaan Mertonin määritelmän neljään perusnormiin. Määritelmän mukaan tutkimustiedon tulisi olla universaalialia, julkista, puolueetonta ja kriittistä. Näitä normeja kuitenkin usein rikotaan, joka ei kuitenkaan ole ominaista ainoastaan laadulliselle tutkimukselle vaan koko tieteen piirissä. Laadullinen tutkimus pitää sisällään kuitenkin useita kysymyksiä tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta, jonka vuoksi se vaatii lähes aivan omanlaisensa määritelmän. Tuomi ja Sarajärvi esittävät, että laadullisen tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus piilevät kenties tutkimuksen esittelemien päätelmien argumentoinnissa ja lähteiden käytössä. Tämän lisäksi tutkimuksen tulisi olla eettisesti kestävä ja tutkijan eettisesti sitoutunut. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 126-127.)

Tutkimuksessani olen noudattanut juuri Tuomen ja Sarajärven kuvailemankaltaista metodia tutkimusten tulosten esittelemisessä. Kuvailen mahdollisimman tarkkaan ajatusprosessiani, miksi olen päätenyt johonkin johtopäätökseen. Pysin myös hyödyntämään perusteluissani runsaasti lähteitä verraten aiempien tutkimusten tietoa omassa tutkimuksessani saamaani tietoon. Erityisesti aiemman tutkimuksen vertaaminen omaan tutkimukseeni vahvistaa tutkimukseni luotettavuutta. Samankaltaiset tulokset vahvistavat toinen toisiaan, jolloin tutkimuksen tuloksia voidaan pitää luotettavina.

Koska kyseessä on monimenetelmäisen tutkimuksen rinnalla tapaustutkimus, on myös tapaustutkimusta syytä tarkastella sen luotettavuuden osalta. Tapaustutkimus tuo jo itsessään tutkimukseen mukaan luotettavia piirteitä, sillä sen pyrkimyksenä ei ole tuottaa täysin uutta yleistettävissä olevaa tutkimustietoa. Tapaustutkimus keskittyy tutkimaan jotain tiettyä joukkoa, jolloin päätelmät ja yleistyksset koskevat ainoastaan kyseistä joukkoa. Tapaustutkimus ei ole kuitenkaan muusta tieteellisellä tutkimuksella tuotetusta tiedosta irrallista tietoa, vaan se linkittyy muuhun tutkimustietoon vertailun kautta. Tapaustutkimuksessa saatua tietoa voidaan verrata muiden tutkimusten saamaan tietoon ja toisinpäin. Näin voidaan havaita joko eroja tai samankaltaisuuksia eri tutkimusten tulosten välillä. Tapaustutkimus voi tarjota muulle tutkimustiedolle joko vahvistusta tai pyrkiä kritisoimaan sitä. Lyhyesti sanottuna: tapaustutkimuksen luotettavuus perustuu sen

pyrkimykseen yleistää tietoa ainoastaan tiettyyn rajattuun joukkoon, tai toimia muun tutkimustiedon luotettavuuden vahvistajana tai heikentäjänä. (Saarela-Kinnunen & Eskola, 2015, 180-190.)

Kiusaamistutkimus on arkaluontoinen tutkimusaihe. Arkaluontoiset aiheet herättävät tunteita paitsi tutkimukseen osallistuvilla, myös tutkijalle. Tunteita herättävät tutkimusaiheet ovat toisinaan varsin kiistellyjä tieteen piirissä. Tutkijan tunteiden arvioidaan voivan vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Tämän lisäksi arkaluontoisten ja tunteita herättävien aiheiden arvailaan usein olevan tutkijalle tuttuja hänen omista kokemuksistaan, eikä ainoastaan hänen tutkimuksensa kautta. Tällainen arvailu herättää helposti pohtimaan, onko tutkijalla mahdollisesti jo jokin tietty kuva aiheestaan, joka vaikuttaa myös tutkimuksen tekemiseen ja sen tulosten muodostumiseen. (Nikunen, 2008, 156.)

Nikunen (2008) toteaa, että tunteiden kokeminen on välttämätöntä vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. Tämän vuoksi tunteita ei voida sulkea täysin pois ihmisiä tutkivassa tutkimuksessa. Tunteiden tunteminen on luonnollista, jonka lisäksi tunteet voivat toimia tutkimuksessa motivoivana voimana. Tärkeää on kuitenkin muistaa pohtia, missä määrin tunteet voivat olla hyödyllisiä ja missä määrin haitallisia tutkimuksen kannalta. Tämä voi tarkoittaa muun muassa motivoitumisen kannalta motivoitumista itsekkäistä tunnesyistä tai tunnesyistä, jotka ajavat tavoittelemaan jotain laajempaa epäitsekkästä hyötyä. Nikunen nostaa tunteet esille myös omaksi käsittelyaiheekseen osana tutkimusta. Tämä tarkoittaa aiheen herättämien tunteiden tiedostamista ja nimeämistä. Tunnistettuja tunteita voidaan tarkastella aiheen kannalta pohtimalla, miksi aihe herättää kyseisiä tunteita. (Nikunen, 2008, 157.)

Omassa tutkimuksessani olen nostanut kiusaamisen herättämät tunteet esille. Tunteita käsittelevä osa sekä nimeää kiusaamisen herättämiä tunteita että pohtii tunteiden syntyä ja niiden vaikutusta kiusattuun. Näin olen myöntänyt aiheen tunteita herättäväksi, enkä pyri erottamaan tunteita tutkimuksesta vaan nimenomaan pitämään ne tärkeänä osana tutkimusta. Osio ei kuitenkaan käsittele tai kommentoi tunteiden heräämistä tutkijassa itsessään, jonka vuoksi koen sen merkittäväksi käsittelyaiheeksi tässä luvussa. En missään nimessä kiellä, ettei aineisto olisi herättänyt minussa monia erilaisia tunteita. Empatia on ominaisuus, joka saa toisen ihmisen samaistumaan toisen tuntemiin tunteisiin (Davis, 1996, 5-7). Itse koen empatiakyvyn hyödyllisenä kiusattujen kokemusten ymmärtämisen kannalta. Empatia asettaa lukijan helposti kiusaamistarinaan kirjoittaneen asemaan, jolloin kertomus tuntuu todellisemmalta. Aineistoa analysoidessa tunteet eivät saa kuitenkaan olla enää liikaa

pinnalla. Kertomuksia tulee kyetä käsitellä totuudenmukaisesti ja tuoda niistä esille yleisesti hyödynnettävissä olevat asiat. Nikunen toteaa, että analysoidessa on enää turha pyrkiä auttamaan kertomuksen kertojaa, sillä menneeseen ei voi vaikuttaa. Sen sijaan tutkimuksella voi pyrkiä auttamaan muilla tavoin: Tutkimuksen voi toivoa vaikuttavan julkaisun jälkeen tarjoamallaan tiedolla. (Nikunen, 2008, 157-158.) Oma tutkimukseni voi vaikuttaa esimerkiksi tuomalla tietoa kiusaamisesta jälkiseurauksia aiheuttavana tekijänä, joka puolestaan voi vaikuttaa kiusaamiseen puuttumisen strategioiden suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Olen huomionnut aiheen luonteen tunteita herättävänä myös jo aivan tutkimuksen alkuvaiheissa, kuten tutkimusaineiston keräämisessä. Yksi syy, miksi päädyin käyttämään tutkimuksessani kyselylomaketta esimerkiksi haastattelun sijaan, löytyy nimenomaan aiheen ominaisuudesta herättää tunteita. Aihe herättää tunteita tutkimukseen osallistujassa hänen joutuessaan palaamaan muistoihinsa kiusaamisesta. Muistot saattavat herättää jopa samoja tunteita, kuin kiusaaminen aikoinaan (Herman, 1999, 33-42). Muistot saattavat olla arkoja aiheita puhua, jonka vuoksi koin, että niistä kirjoittaminen olisi kenties helpompaa. Arvelin myös, että kiusattujen kohtaaminen ja heidän tarinoidensa kuunteleminen kasvokkain saattaisi herättää minussa enemmän tunteita kuin pelkkiä tarinoita lukiessa. Arvio perustuu omaan henkilökohtaiseen kokemukseeni siitä, että empatian kokeminen on sitä vahvempaa, mitä enemmän itse tiedän tarinan kertojasta. Myös Nikunen toteaa, että keskenään samat asiat voivat herättää hyvin erivahvuisia tunteita riippuen niiden kohtaamistavasta (Nikunen, 2008, 159-160). Tästä syystä koin kyselylomakkeen parempana vaihtoehtona haastattelulle. Liialliset tunteet ja tieto tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyydestä saattaisi vaikuttaa tahattomasti analysointiprosessiin ja sitä kautta tutkimuksen tuloksiin.

6.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Vaikka kiusaaminen on ilmiönä yleinen ja sitä on tutkittu suhteellisen paljon, löytyy aiheen piiristä vielä runsaasti tutkittavaa. Perusteena lisätutkimuksen tarpeelle toimii muun muassa kiusaamisen asema aina ajankohtaisena aiheena. Vaikka koulut pyrkivät ehkäisemään kiusaamista esimerkiksi tukioppilas- ja KiVa Koulu -toiminnalla, ei kiusaaminen ole edelleenkään loppunut kokonaan (Luopa, Pietikäinen & Jokela, 2008, 16-18, 33-34). Tutkimustieto on merkittävää, sillä se luo tietoa esimerkiksi kiusaamisen yleisyydestä, sen moninaisista tavoista, vaikutuksista eri osapuoliin ja tavoista puuttua kiusaamiseen.

Kiusaamistutkimus ei näin ollen koskaan vanhene aiheena, vaan sille on mielestäni aina paikka tutkimuksen kentällä. Tässä alaluvussa pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita, joita mieleeni nousi oman tutkimustyöni ohella.

Siinä missä tämä tutkielma tutkii millaisia jälkiseurauksia kiusaaminen aiheuttaa, olisi mielenkiintoista tutkia mitkä asiat vaikuttavat jälkiseurausten syntyyn. Omasta tutkimusaineistostani kävi ilmi, ettei yksikään tutkimukseen osallistunut ilmaissut kiusaamiseen puuttumisen onnistuneen. Koska yksi tämän tutkielman tavoitteista on tuoda jälkiseurauksia yleisempään tietoon ja vaikuttaa tätä kautta kiusaamiseen puuttumiseen, olisi mielenkiintoista nähdä, onko kiusaamiseen puuttumisella vaikutusta jälkiseurausten synnylle. Poikkeavatko kiusaamisen jälkiseuraukset toisistaan kiusaamiseen puuttumisen onnistuessa ja epäonnistuessa? Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia eri ihmissuhteiden vaikutusta kiusaamisen jälkiseurausten syntyyn. Vaikuttavatko esimerkiksi vanhempien tai kavereiden tarjoama tuki kiusaamisen jälkiseurauksien tyyppiin? Voivatko läheissuhteet ehkäistä kiusaamisen jälkiseurausten syntyä kokonaan?

Osa tutkimukseen osallistuneista kokee, että kiusaaminen on vahvistanut heitä ja he ovat kokeneet eräänlaista voimaantumista. Voimaantumisen tunteelle ei kuitenkaan ole osattu antaa tarkkoja syitä. Toteamus perustuu siis kokemukseen voimaantumisesta, jonka syyksi koetaan nimenomaan kiusaaminen. Mielestäni olisi mielenkiintoista saada tarkempaa tietoa siitä, mitkä asiat vaikuttavat kiusaamisen kokemiseen voimaannuttavana tekijänä. Kiusaamisen seurauksia tutkivat tutkimukset eivät juuri keskity pohtimaan syitä mahdolliselle voimaantumiselle, vaan on kiusaamisen seurauksia tutkittaessa yleensä keskitytty nimenomaan kiusaamisen negatiivisiin vaikutuksiin. Näen voimaantumisen tunteen tutkimisen merkittävänä, sillä tutkimus saattaisi osoittaa suoria keinoja kääntää kiusaamisen negatiivisuus positiiviseksi kokemuksiksi. Tällaisten keinojen nimeäminen ja tiedostaminen voisi olla avuksi esimerkiksi juuri kiusaamiseen puuttumista suunniteltaessa. Näin tutkimus tarjoisi myös keinoja ehkäistä ja korjata kiusaamisen aiheuttamia negatiivisia jälkiseurauksia.

Lähteet

- Björkqvist, K. & Österman, K. (1999). Finland. Teoksessa: Smith, P. K. *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. London: Routledge.
- Cowie, H. & Jennifer, D. (2008). *New perspectives on bullying*. Maidenhead, England: McGraw-Hill/Open University Press.
- Davis, M. H. (1996). *Empathy: A social psychological approach*. Boulder (Colo.): Westview Press.
- Eriksson, P. & Koistinen, K. (2014). *Monenlainen tapaustutkimus*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Espelage, D. & Asidao, C. (2001). *Conversations with middle school students about bullying and victimization: Should we be concerned?* Teoksessa: Geffner, R., Loring, M.T. & Young, C. *Bullying behavior: Current issues, research and interventions*. New York: Haworth Maltreatment & Trauma Press.
- Eysenck, M. W. & Keane, M. T. (cop. 1995). *Cognitive psychology : A student's handbook* (3. ed.). Hove: Lawrence Erlbaum Associates.
- Fröjd, S., Kaltiala-Heino, R., Ranta, K., Von der Pahlen, B. & Marttunen, M. (2009). *Nuorten ahdistuneisuus ja päihteiden käyttö. tietoa vanhemmille ja nuorten kanssa työskenteleville aikuisille*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hamarus, P. (2006). *Koulukiusaaminen ilmiönä: Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hamarus, P. (2012). *Haukku haavan tekee: Puututaan yhdessä kiusaamiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hamarus, P., Holmberg-Kalenius, T., & Salmi, S., (2015). *Opas kiusaamisen jälkihoitoon*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Harjunkoski, S. & Harjunkoski, R. (1994). *Kiusanhenki lapsen kengissä: Koulukiusaaminen - haaste kasvattajalle*. Helsinki: Kirjapaja.
- Herkama, S. (2012). *Koulukiusaaminen: Loukkaavat vuorovaikutusprosessit oppilaiden vertaissuhteissa*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Herman, J. L. (1999). *Trauma and recovery* (Repr.). New York: Basic Books.
- Holmberg-Kalenius, T. (2008). *Elämää koulukiusaamisen jälkeen*. [Helsinki]: Gummerus.
- Höistad, G. (2003). *Irti kiusaamisen kierteestä: Opas kouluille ja kasvattajille*. Helsinki: Kirjapaja.

- Johnson, R. B. & Onwuegbuzie, A. J. (2004). *Mixed methods research: A research paradigm whose time has come*. Educational researcher 33:14. 14-26.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Hyvä itsetunto* (20. p.). Helsinki: WSOY.
- Knuutinen, S. (2016). *Kiusaamisen aiheuttamat ongelmat, kiusaaminen ja jälkityö*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteen kandidaatintyö.
- Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (2007). *Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria*. Teoksessa Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (Toim.). *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki university press.
- Luopa, P., Pietikäinen, M. & Jokela, J. (2008). *Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000-2007*. Opetusministeriön julkaisuja.
- Lämsä, A. (2009). *Minä, kiusattu pikku tyttö*. Teoksessa Lämsä, A. (Toim.). *Mun on paha olla: Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lämsä, A. (2009). *Kiusaamisen muodot ja ulottuvuudet*. Teoksessa Lämsä, A. (Toim.). *Mun on paha olla: Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lämsä, A., Kiviniemi, L. & Pönkkö, M. (2009). *Kiusatun leima ja itsetuhoinen elämäntapa*. Teoksessa Lämsä, A. (Toim.). *Mun on paha olla: Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Munthe, E. (1989). *Bullying in Scandinavia*. Teoksessa Roland, E. & Munthe, E. (Toim.). *Bullying: An international perspective*. London: David Fulton.
- Mäkelä, K. (2005). *Sosiaalitutkimuksen eettinen sääntely*. Teoksessa Stakes. *Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Kutsuseminaari 2.5.2005*. Helsinki: Stakes monistamo. Saatavilla: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf>
- Nikunen, M. (2008). *Tutkimusaineisto ja tunteet*. Teoksessa Jokinen, E., Hyvärinen, M., Ylijoki, O., Rissanen, T., Kuortti, J., Anttonen, A., . . . Kinnunen, M. (Toim.). *Tutkijan kirja*. Tampere: Vastapaino.
- Olweus, D. (1992). *Kiusaaminen koulussa*. Hki: Otava
- Rivers, I., Duncan, N. & Besag, V. E. (2007). *Bullying: A handbook for educators and parents*. Westport, Conn: Praeger.
- Roberts, W. B., Jr. (2006). *Bullying from both sides: Strategic interventions for working with bullies & victims*. Thousand Oaks (Calif.): Corwin Press.
- Romakkaniemi, M. (2011). *Masennus: Tutkimus kuntoutumisen kertomusten rakentumisesta*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

- Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. (2015). *Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus?*. Teoksessa: Valli, R. & Aaltola, J. (Toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (4. uud. ja täyd. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K. & Kaukiainen, A. (1996). *Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group*. *Aggressive behavior* 22:1-15.
- Salmivalli, C. (1998). *Koulukiusaaminen ryhmäilmionä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmivalli, C. (2010). *Koulukiusaamiseen puuttuminen : Kohti tehokkaita toimintamalleja* (2. uud. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Schancter, D. L. (2001). *Muisti: Aivot, mieli ja menneisyys*. Helsinki: Terra cognita.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. London ; New York: Routledge.
- Swearer, S. M., Song, S. Y., Cary, P. T., Eagle, J. W. & Mickelson, W. T. (2001) *Psychosocial correlates in bullying and victimization: The relationship between depression, anxiety, and bully/victim status*. Teoksessa Geffner, R., Loring, M. T. & Young, C. (Toim.) *Bullying behavior : Current issues, research, and interventions*. New York: Haworth Maltreatment & Trauma Press.
- Takizawa, R., Maughan, B. & Arsenuault, L. (2013) *Adult health outcomes of childhood bullying victimization: Evidence from a five-decade longitudinal british birth cohort*. Haettu 16.8.2017. Saatavilla: <http://ajp.psychiatryonline.org/doi/abs/10.1176/appi.ajp.2014.13101401>
- Tashakkori, A. & Creswell, J. W. (2007). *The new era of mixed methods*. *Journal of Mixed Methods Research* 2007 1:3. Haettu 28.2.2018. Saatavilla <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2345678906293042>
- Thomas, G. (2011). *How to do your case study: A guide for students & researchers*. London: Sage.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (9. uud. laitos.). Helsinki: Tammi.
- Valli, R. (2015). *Numeroiden kautta kuvataan todellisuutta*. Teoksessa: Valli, R. & Aaltola, J. (Toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (4. Uud p.). Jyväskylä: PS-kustannus.

- Valli, R. (2015). *Paperinen kyselylomake*. Teoksessa: Valli, R. & Aaltola, J. (Toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (4. uud. ja täyd. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valli, R. & Perkkilä, P. (2015). *Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa*. Teoksessa: Valli, R. & Aaltola, J. (Toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (4. uud. ja täyd. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vastamäki, J. (2015). *Kyselylomaketutkimus: Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta*. Teoksessa: Valli, R. & Aaltola, J. (Toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (4. uud. ja täyd. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Viljamaa, J. (2006). *Itsetunto kuntoon*. Kankaanpää: Messon.
- Vilkka, H. (2007). *Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Tammi.

7 Liite 1

Peruskouluikäisen kiusaamisen jälkiseuraukset

Tällä kyselyllä kerätty tieto toimii aineistona kiusaamisen jälkiseurauksia tutkivassa Pro Gradu -tutkielmassa. Kyselyyn vastataan anonyymisti, keräten ainoastaan muutamia taustatietoja vastaajista. Muut kuin tutkimuksen suorittaja itse ei pääse tarkastelemaan kyselyn pohjalta kerättyä aineistoa. Tutkimuksen raportoinnissa saatetaan kuitenkin nostaa esille osia vastaajien kertomuksista, mikäli sille on tarvetta. Pääasiassa yksittäisiä kertomuksia käytetään vertailukohteina muille yksittäisille kertomuksille ja aiheesta aiemmin tehdyille tutkimuksille.

Pyydän sinua vastaajana antamaan aluksi itsestäsi pyydyt esitiedot. Tämän jälkeen pääset siirtymään varsinaiseen kyselyosioon. Kyselyosiossa pyydän sinua kertomaan kysymyksessä esitetystä aiheesta. Apunasi voit käyttää kysymyksiin sisältyviä apukysymyksiä. Vastaustilaa ei ole rajoitettu, joten kysymyksiin on mahdollista vastata pitkälläkin vastauksella.

Kiitos osallistumisestasi!

-Suvi

Knuutinen

(suvi.knuutinen@gmail.com)

*Pakollinen

Lomakkeen yläreuna

Esitiedot

Ennen siirtymistäsi itse kyselyyn, anna seuraavat esitiedot:

1. Ikä *

---

2. Sukupuoli *

---

3. Asema (töissä/työtön/opiskelija/tms) *

---

4. Koulutustaso *

---

5. Montako vuotta kiusaamisesta on kulunut? *

---

6. Kauanko kiusaaminen kesti? *
